

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI ZA
MITAA (LAAC)**

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU RIPOTI YA MDHIBITI NA MKAGUZI
MKUU WA HESABU ZA SERIKALI KWA HESABU ZILIZOKAGULIWA
ZA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA
ULIOISHIA TAREHE 30 JUNI, 2023**

*(Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (16) ya Kanuni za Kudumu za Bunge,
Toleo la Februari, 2023)*

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941
DODOMA

OKTOBA, 2024

YALIYOMO

YALIYOMO.....	i
<u>ORODHA YA MAJEDWALI.....</u>	<u>ii</u>

SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA.....	1
1.1 Utangulizi.....	1
1.2 Muundo wa Taarifa.....	2
1.3 Majukumu ya Kamati.....	2
1.4 Njia zilizotumika katika kutekeleza majukumu ya Kamati.....	3
1.5 Muhtasari wa utekelezaji wa majukumu ya Kamati.....	5
1.6 Ufuatiliaji wa Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati.....	5
SEHEMU YA PILI.....	7
2.0 UCHAMBUZI WA RIPOTI KUU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI YA UKAGUZI WA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023.....	7
2.1 Maelezo ya jumla.....	7
2.2 Vigezo vya Uchambuzi.....	8
2.3 Matokeo ya Uchambuzi.....	9
2.3.1 Kukosekana kwa Mikakati Madhubuti ya Ukusanyaji wa Mapato ya Ndani.....	10
2.3.1.1 Mapato yasiyokusanywa kutoka katika vyanzo muhimu Shilingi Bilioni 61.15.....	13
2.3.1.2 Kukosekana kwa ufanisi katika ukadiriaji na ukusanyaji wa Ushuru wa Huduma Shilingi Bilioni 4.18.....	15
2.3.1.3 Halmashauri kukusanya Ushuru wa huduma bila ya ripoti za mauzo ghafi Shilingi Bilioni 8.15.....	16
2.3.1.4 Mawakala wa Ukusanyaji Mapato kutowasilisha Shilingi Bilioni 5.65.....	17
2.3.1.5 Kutokusuluhishwa kwa madai katika Mfumo wa LGRCIS yanayoweza kusababisha hasara ya Shilingi Bilioni 45.02.....	18
2.3.1.6 Mapato yaliyokusanywa kwa kutumia POS kutowasilishwa benki Shilingi Bilioni 6.17.....	19
2.3.1.7 Usimamizi Usioridhisha katika Matumizi ya Fedha za Umma pamoja na Akaunti ya Amana.....	21

2.3.1.8	Malipo yasiyo na stakabadhi za kielektroniki Shilingi Bilioni 7.42.....	21
2.3.1.9	Malipo yaliyofanyika kwa fedha taslimu Shilingi Bilioni 1.44.....	22
2.3.1.10	Malipo yaliyofanyika kutoka katika Akaunti ya Amana kwa shughuli zisizokusudiwa Shilingi Bilioni 5.16.....	23
2.3.1.11	Malipo zaidi ya kiasi kilichowekwa kwenye akaunti ya Amana Shilingi Bilioni 1.95.....	23
2.3.1.12	Madeni (Payables) ya Halmashauri kutolipwa kwa wakati Shilingi Bilioni 87.32.....	24
2.3.1.13	Madeni ya Watumishi.....	25
2.3.1.14	Madeni ya Wazabuni (Watoa huduma).....	27
2.3.1.15	Kutorejeshwa kwa mikopo ya programu ya Kupanga, Kupima na Kurasimisha (KKK) Shilingi Bilioni 21.85.....	30
2.3.2	Tathmini ya Rasilimali watu na Mishahara	31
2.3.2.1	Kutolipwa kwa malimbikizo ya mishahara Shilingi 11,420,214,782	31
2.3.2.2	Makato ya Kisheria kutowasilishwa katika Taasisi husika Shilingi Bilioni 36.09	32
2.3.2.3	Wakuu wa Idara kukaimu kwa muda mrefu	33
2.3.3	Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na mapungufu katika usimamizi wa Mikataba.....	35
2.3.3.1	Kufanya Ununuzi wa Shilingi Bilioni 28.13 nje ya mfumo wa kielekitroniki.....	36
2.3.3.2	Ununuzi wa Shilingi Bilioni 4.79 kutoidhinishwa na Bodi za zabuni.....	36
2.3.3.3	Kufanya Ununuzi wa Shilingi Bilioni 28.87 nje ya mpango wa ununuzi.....	37
2.3.3.4	Kukosekana kwa usimamizi mzuri wa Mikataba.....	38
2.3.3.5	Kucheleweshwa malipo kulikosababisha Riba	41
2.3.4	Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo.....	42
2.3.4.1	Miradi yenye thamani ya Shilingi Bilioni 2026.89 kutokamilika kwa wakati	43
2.3.4.2	Miradi iliyokamilika kutoanza kutumika Shilingi Bilioni 11.21.....	44
2.3.4.3	Fedha za mapato ya ndani kutopelekwa katika miradi ya maendeleo Shilingi Bilioni 17.60.....	45
2.3.4.4	Fedha za miradi ya maendeleo kutumika kwenye miradi mingine na matumizi mengineyo Shilingi Bilioni 7.73	47
2.3.5	Changamoto za Uendeshaji wa Mfuko wa Wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.....	49

2.3.5.1	Shilingi Bilioni 7.27 ya mapato ya ndani kutopelekwa katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu	49
2.3.5.2	Shilingi Bilioni 38.81 za mikopo kutolewa bila ya kuzingatia uwiano wa 4:4:2	52
2.3.5.3	Mikopo iliyotolewa kwa vikundi ya Shilingi Bilioni 79.76 kutorejeshwa.....	53
2.3.6	Changamoto katika usimamizi wa Mifumo ya Kielektroniki.....	55
2.3.7	Tathmini ya Uwekezaji wa Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam katika Benki ya kibiashara ya DCB.....	59
SEHEMU YA TATU		63
3.0	MAONI NA MAPENDEKEZO	63
3.1	Melezo ya Jumla	63
3.2	Maoni	63
3.3	Mapendekezo	64
3.3.1	Kukosekana kwa mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa Mapato ya ndani.....	64
3.3.2	Usimamizi Usioridhisha katika Matumizi ya Fedha za Umma pamoja na Akaunti Amana.....	65
3.3.3	Madeni (Payables) ya Halmashauri kutolipwa kwa wakati.....	66
3.3.4	Tathmini ya Rasilimali watu na Mishahara.....	67
3.3.5	Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na mapungufu katika usimamizi wa Mikataba.....	68
3.3.6	Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo	68
3.3.7	Changamoto za Uendeshaji wa Mfuko wa Wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.....	69
3.3.8	Changamoto katika usimamizi wa Mifumo ya Kielektroniki	70
3.3.9	Tathmini ya Uwekezaji wa Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam katika Benki ya kibiashara ya DCB.....	71
3.3.10	Utekelezaji wa mapendekezo yote yaliyotolewa katika taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Serikali za Mitaa.....	72
SEHEMU YA NNE.....		72
4.0	HITIMISHO.....	73
4.1	Hitimisho.....	73
4.2	Hoja	74
VIAMBATISHO VYA TAARIFA YA KAMATI YA		75

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU RIPOTI YA MDHIBITI NA MKAGUZI
MKUU WA HESABU ZA SERIKALI KWA HESABU ZILIZOKAGULIWA
ZA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA
ULIOISHIA TAREHE 30 JUNI, 2023**

---

*(Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (16) ya Kanuni za Kudumu za
Bunge, Toleo la Februari, 2023)*

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati kuhusu Hesabu za Serikali kwa Hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2023 na kuliomba Bunge liipokee na kuijadili. Madhumuni ya Taarifa hii ni kulijulisha Bunge lako tukufu, iwapo matumizi ya fedha za Umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa yamezingatia Sheria, Kanuni na miongozo mbalimbali ya nchi na kuleta manufaa na tija iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha kunakuwa na matumizi bora ya fedha za umma, Taarifa hii inafafanua Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha unaoishia Tarehe 30 Juni, 2023 zilizokaguliwa na Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Uchambuzi umejikita katika kubainisha dosari zilizopo katika matumizi ya fedha za umma ikijumuisha ukiukwaji wa Sheria, Kanuni na Miongozo inayopaswa kufuatwa na Mamlaka za Serikali za Mitaa.

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, sharti la muundo wa Taarifa ya Kamati inayowasilishwa Bungeni limewekwa katika Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 ambapo, Taarifa inatakiwa kuwa na sehemu kuu tatu zikihitimishwa na sehemu ya nne yenye shukrani na utoaji wa hoja. Kwa muktadha wa ufuatiliaji wa Taarifa hii, sehemu ya kwanza ni maelezo ya jumla ikijumuisha muundo wa Taarifa, majukumu ya Kamati, msingi wa kazi za Kamati, muhtasari wa matokeo ya uchambuzi wa Ripoti ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali na ufuatiliaji wa mapendekezo yaliyotolewa na Kamati.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa na matokeo ya uchambuzi huo unaoonesha matumizi mabaya ya fedha za umma kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 umefanunuliwa katika sehemu ya Pili ya Taarifa hii ambayo inajenga msingi wa sehemu ya Tatu inayohusu Maoni na Mapendekezo

1.3 Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 14 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 kinafafanua majukumu ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa. Kwa mujibu wa Kifungu hicho, majukumu ya Kamati ni yafuatayo: -

- a) Kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za Serikali za Mitaa yaliyoainishwa katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali;
- b) Kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwisha tolewa na Kamati ili kuondoa matatizo hayo; na

- c) Kutoa mapendekezo na ushauri kwa Serikali za Mitaa kuhusu matumizi mazuri ya fedha ili kuhakikisha kwamba, tatizo la matumizi mabaya ya fedha za Umma linapungua.

Mheshimiwa Spika, Msingi wa majukumu hayo unatokana na Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa na Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 15 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

1.4 Njia zilizotumika katika kutekeleza majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 142 (a) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 inaitaka sehemu ya utangulizi kuonesha mambo kadhaa ikiwa ni pamoja na njia au mbinu zilizotumika na Kamati katika kutekeleza majukumu yake. Ili kukidhi matakwa ya Kanuni hii, naomba kutaja njia na mbinu zilizotumika katika kutekeleza majukumu ya Kamati na kukamilisha Taarifa hii kama ifuatavyo: -

- a) Mapitio ya jumla ya Ripoti Kuu ya Mwaka ya CAG kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Lengo lilikuwa ni kubaini maeneo yenye matatizo katika mapato na matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha husika na iwapo kama kuna ukiukwaji wa Sheria na Kanuni;
- b) Kupokea Taarifa fupi za CAG (*Briefs*) ambazo zinaonesha utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati, Hoja za ukaguzi na Mapendekezo ya CAG kuhusu Hesabu za Halmashauri husika. Taarifa hizi huwaweka Wajumbe katika nafasi nzuri ya kuzielewa hoja kwa undani wake na kubaini maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma ili kuweza kuishauri na kuisimamia Serikali ipasavyo;

- c) Mahojiano na Wakurugenzi wa Halmashauri kuhusu hoja zilizobainishwa katika Ripoti ya CAG ili kubaini chimbuko la dosari pamoja na athari iliyotokana na matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma; na
- d) Uchambuzi wa kina wa Taarifa za wakaguzi, majibu ya Wakurugenzi wa Halmashauri iliyokaguliwa pamoja na mashauriano na Wadau wengine kuhusu hoja za Ukaguzi zilizojitokeza. Lengo ni kuelewa kwa kina msingi wa hoja na namna ya kupunguza matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za Umma.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitumia njia na mbinu hizo ili kuwa katika nafasi nzuri ya kufanya uchambuzi wa kina wa Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za Halmashauri kwa lengo la kulishauri Bunge hatua za kuchukua ili kupunguza matumizi mabaya ya fedha za umma. Katika kukamilisha kazi hiyo, Kamati ilifanya rejea ya Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali kama ifuatavyo: -

- a) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977;
- b) Sheria ya Ukaguzi wa Umma (Sura ya 418) na Kanuni zake za Mwaka 2009;
- c) Sheria ya Fedha za Halmashauri (Sura ya 290) na Miongozo wa Matumizi ya fedha katika Serikali za Mitaa (*the Local Government Financial Memoranda*);
- d) Sheria ya Ununuzi wa Umma (Sura ya 410) na Kanuni zake, (kama zilivyo boreshwa mwaka 2016);
- e) Sheria ya Bajeti (Sura ya 439) na Kanuni zake, 2015;
- f) Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki ya Bunge, Sura 296;
- g) Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023; na
- h) Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma, 2009.

1.5 Muhtasari wa utekelezaji wa majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa ajili ya kukidhi matakwa ya Ibara ya 143 (4) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, tarehe 15 Aprili, 2024 Serikali iliweka mezani Ripoti mbalimbali za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG). Miongoni mwa Ripoti hizo ilikuwa ni Ripoti Kuu ya Mwaka ya Ukaguzi wa Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2022/2023.

Takwa hilo la Kikatiba limetimizwa baada ya CAG kukamilisha majukumu yake yaliyoainishwa katika Ibara ya 143 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 ambapo, kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2023, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alifanya ukaguzi na kutoa ripoti katika jumla ya Mamlaka 184 za Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Spika, baada ya Ripoti ya CAG kuwasilishwa Bungeni, Ripoti hiyo hujadiliwa na kuwasilishwa Bungeni na Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC) kwa niaba ya Bunge kama ilivyoainishwa katika Kanuni ya 43 (1) & (8) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

Katika kuhakikisha Bunge linafuatilia nidhamu ya mapato na matumizi ya Mamlaka za Serikali za Mitaa na kwamba, kunakuwa na matumizi mazuri ya fedha za Umma, Kamati iliweza kujadili na kuchambua Taarifa za Hesabu zilizokaguliwa na kufanya mahojiano na Wakurugenzi wa **Halmashauri 55** ambazo ni sawa na **Asilimia 29.89** ya Halmashauri zote 184 ambazo Hesabu zake zimekaguliwa.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa kina wa hoja zilizoambuliwa na Kamati umefafanuliwa katika sehemu ya pili ya taarifa hii.

1.6 Ufuatiliaji wa Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha shughuli za kila siku za Halmashauri zote nchini zinakuwa ni zenye ufanisi na kunakuwa na uzingatiaji wa Sheria, Kanuni na miongozo mbalimbali ya Serikali, Kamati imekuwa ikitoa ushauri na mapendekezo kwa kila Afisa Masuuli anayefika katika Kamati kwa ajili ya mahojiano. Aidha, Kamati imekuwa ikifuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa kwa kila Halmashauri baada ya kuhakikiwa na CAG kupitia '*briefs*' za CAG ikiwa ni matakwa ya Kifungu cha 14 (b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA RIPOTI KUU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI YA UKAGUZI WA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023

2.1 Maelezo ya jumla

Mheshimiwa Spika, Bunge lako Tukufu kwa niaba ya wananchi, limepewa madaraka ya kuisimamia na kuishauri Serikali ya Jamhuri ya Muungano na vyombo vyake vyote katika utekelezaji wa majukumu yake kama ilivyotamkwa katika Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977. Kamati ya LAAC kwa niaba ya Bunge lako, inatekeleza madaraka hayo ya kikatiba ya kuisimamia na kuishauri Serikali katika eneo la matumizi ya fedha za Mamlaka za Serikali za Mitaa.

Ili kuhakikisha kunakuwa na mnyororo thabiti wa uwajibikaji katika matumizi ya rasilimali za Umma, Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 imempa CAG ambaye ndiye jicho la Bunge mamlaka ya kutekeleza majukumu yake yaliyoainishwa katika Katiba na baadae kuwasilisha ripoti yake Bungeni ili iweze kufanyiwa kazi na kupata Maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, katika kujiridhisha iwapo rasilimali za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa zimetumika kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali ya Nchi na mapendekezo yaliyotolewa na CAG yanashughulikiwa kikamilifu, Kamati ilichambua Ripoti Kuu ya Mwaka ya CAG kuhusu Hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Baada ya uchambuzi huo na kwa kutumia Kanuni ya 109 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 ukaelekeza Taarifa hii ipangwe kwenye Orodha ya Shughuli za leo.

Mheshimiwa Spika, naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuhusu uchambuzi wa Ripoti ya CAG ambao ndio msingi wa mapendekezo ya Kamati yanayowasilishwa kwa njia ya Hoja kama ilivyoelekezwa na Kanuni ya 61 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023.

2.2 Vigezo vya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Ripoti ya CAG inajumuisha hoja na mapendekezo ya Halmashauri zote zilizokaguliwa katika mwaka husika. Ili Kamati iweze kufanya kazi yake kwa ufanisi katika kubaini matumizi mabaya ya rasilimali za Umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa, vigezo muhimu hutumika katika kufanya uchambuzi wa Ripoti ya CAG.

Vigezo vilivyowekwa na Kamati vilitumika katika kutoa mwongozo wa Halmashauri ambazo zilipewa kipaumbele katika uchambuzi wa Taarifa za Hesabu zilizokaguliwa (*individual financial statements*) na Maafisa Masuuli (Wakurugenzi) wa Halmashauri hizo walifika mbele ya Kamati kwa ajili ya mahojiano.

Mheshimiwa Spika, ili kurahisisha utekelezaji wa shughuli za Kamati, vigezo vilivyozingatiwa wakati wa uchambuzi wa Ripoti ya CAG ni kama ifuatavyo: -

- a. Uzito wa hoja ya ukaguzi kama ilivyoibuliwa na CAG;
- b. Maslahi ya Umma kuhusu hoja za Halmashauri husika;
- c. Hali ya hati ya ukaguzi iliyotolewa kwa Halmashauri husika;
- d. Kujirudia mara kwa mara kwa hoja husika katika Halmashauri au Mradi wa Maendeleo uliokaguliwa;
- e. Kiwango cha fedha kinachohusika katika hoja za ukaguzi wa Halmashauri husika; na

f. Kuleta uendelevu wa ufuatiliaji wa ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati kwa Halmashauri husika kwa siku za nyuma.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Ripoti ya CAG kwa kutumia vigezo hivyo kuliwezesha Kamati kufikia malengo yake ya kubainisha maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za Umma na hatimaye kutoa mapendekezo stahiki.

2.3 Matokeo ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2023, CAG alifanya ukaguzi katika Jumla ya Halmashauri 184 ambapo katika kaguzi hizo, hati **184** zilitolewa kwa Mamlaka za Serikali za Mitaa. Kati ya hizo, Halmashauri **181** sawa na **98.37%** zilipata Hati zinazoridhisha za ukaguzi na Halmashauri **3** sawa na **1.63%** zilipata Hati zenye Shaka za ukaguzi. Katika mwaka huu wa fedha uliokaguliwa, hapakuwa na Halmashauri iliyopata Hati Mbaya ya ukaguzi. Orodha ya Hati hizo ni **kiambatisho namba 1** cha Taarifa hii.

Kwa muktadha wa ufuatiliaji, Kamati ilifanya uchambuzi wa jumla wa Ripoti ya CAG na kubaini kuwa, idadi ya Halmashauri zilizopata Hati zinazoridhisha imeongezeka kutoka Halmashauri **170** katika Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi kufikia Halmashauri **181** kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023. Aidha, Kwa upande wa Hati zenye shaka, idadi ya Halmashauri imepungua kutoka Halmashauri **13** kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi kufikia Halmashauri **3** kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina uliofanywa na Kamati katika Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2023, maeneo kadhaa yenye matumizi mabaya ya fedha za umma yalibainika ambayo ni pamoja na kukosekana kwa mikakati ya ukusanyaji wa mapato ya

ndani, ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410, matumizi yasiyo sahihi ya Akaunti ya Amana, usimamizi usioridhisha wa mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu, kukosekana kwa usimamizi katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo na mikakati isiyoridhisha ya ulipaji wa madeni ya Halmashauri.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo ya utangulizi ya sehemu hii ya pili, mambo yafuatayo kuhusu matumizi na usimamizi wa fedha za umma katika Halmashauri yalibainika: -

2.3.1 Kukosekana kwa Mikakati Madhubuti ya Ukusanyaji wa Mapato ya Ndani

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikifanya uchambuzi wa kina juu ya uwezo wa Halmashauri kukusanya mapato ya ndani ili kuweza kupunguza mzigo wa Serikali wa kuzihudumia Halmashauri zote. Serikali imekuwa ikipeleka katika Halmashauri zote fedha nyingi za utekelezaji wa miradi ya maendeleo, mishahara pamoja na fedha za matumizi mengineyo kwa ajili ya uendeshaji wa shughuli za Halmashauri za kila siku.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Serikali ilipeleka OR-TAMISEMI, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa ruzuku ya jumla ya **Shilingi 7,606,495,440,872.00** ambapo kati ya fedha hizo, **Shilingi 2,400,603,575,489** zilitolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo na **Shilingi 5,205,891,865,383.00** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na mishahara. Aidha, Halmashauri 184 ziliweza kukusanya jumla ya **Shilingi 912,123,865,087.00** zaidi ya makadirio yaliyowekwa ya **Shilingi 911,863,338,485,00**.

Licha ya takwimu za jumla za makusanyo ya mapato ya ndani kuzidi makadirio yaliyowekwa, utafiti wa Kamati umebaini kuwa, iwapo juhudi za makusudi zitachukuliwa katika kuongeza ufanisi

wa ukusanyaji wa mapato ya ndani pamoja na Serikali kuziruhusu Halmashauri zenye uwezo mkubwa kuongeza bajeti ya makadirio ya makusanyo, ukusanyaji wa mapato utaongezeka na kupunguza utegemezi wa ruzuku ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, katika Halmashauri 55 zilizofika mbele ya Kamati kwa ajili ya mahojiano katika kipindi cha Mwezi Agosti na Oktoba, 2024, kwa ajili ya Hesabu zilizokaguliwa kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, Serikali ilipeleka jumla ya **Shilingi 639,419,162,047.46** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo, **Shilingi 1,401,381,488,777.44** kwa ajili ya Mishahara na **Shilingi 79,273,684,838.75** Kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) ya Halmashauri hizo. Aidha, kwa upande wa makusanyo ya ndani, Halmashauri hizo 55 ziliweza kukusanya jumla ya **Shilingi 404,416,415,198.66**. Mchanganuo wa upokeaji wa ruzuku ya Serikali ikilinganishwana na ukusanyaji wa mapato ya ndani ni **kiambatisho namba 2** cha Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, licha ya kiasi kikubwa cha fedha kupelekwa katika Halmashauri hizo, baadhi ya Halmashauri zimeshindwa kuwa na ubunifu wa vyanzo vya uhakika wa mapato pamoja na kukosekana kwa mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa mapato ikiwa ni pamoja na kushindwa kudhibiti mianya ya upotevu wa mapato kutoka katika vyanzo vilivyopo.

Mheshimiwa Spika, changamoto nyingine iliyopelekea Halmashauri nyingi kutofikia malengo ya makusanyo ya mapato ya ndani ni kukosekana kwa taarifa sahihi za mauzo ghafi ya wafanyabiashara wakubwa waliopo katika Halmashauri hizo hivyo kupelekea kukusanywa kwa kiasi kidogo cha mapato ikilinganishwa na ukubwa wa biashara zinazofanyika katika maeneo yao.

Katika mwaka wa fedha 2022/2023, Halmashauri zilizoshindwa kufikia malengo ya ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa zaidi ya **Asilimia Kumi** ni kama inavyoonekana katika jedwali namba 1.

Jedwali Na. 1 Orodha ya Halmashauri ambazo hazijafikia malengo ya makusanyo ya mapato ya ndani

Jina la Halmashauri	Bajeti iliyoidhinishwa	Makusanyo Halisi	Pungufu	Asilimia
Biharamulo DC	3,511,584,000.00	2,267,211,793.00	1,244,372,207.00	35
Tandahimba DC	5,558,727,900.00	3,850,286,328.00	1,708,441,572.00	31
Mtwara Mikindani MC	5,445,000,000.00	3,864,829,378.00	1,580,170,622.00	29
Nanyamba TC	2,225,881,100.00	1,697,773,094.00	558,108,006.00	25
Handeni DC	2,562,133,980.00	2,057,819,165.00	504,314,815.00	20
Newala TC	2,675,619,000.00	2,201,985,483.00	473,633,517.00	18
Kigoma/Ujiji MC	3,300,000,000.00	2,812,960,519.00	487,039,481.00	15
Lushoto DC	2,789,733,000.00	2,375,667,024.00	404,065,976.00	15
Longido DC	2,949,771,009.00	2,591,266,968.00	358,504,041.00	14
Kilolo DC	4,750,338,415.00	4,183,436,710.00	566,901,705.00	12

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kunakuwa na ufanisi wa ukusanyaji wa mapato ya ndani na kwamba Halmashauri zote zinakuwa na uwezo wa kujiendesha bila ya kutegemea kiasi kikubwa cha fedha kutoka Serikali kuu, Kamati imekuwa ikizielekeza Halmashauri zote zinazofika kwa ajili ya mahojiano kufanya tathmini ya kina ya vyanzo vyote vya mapato vilivyopo katika Halmashauri zao. Lengo likiwa ni kubaini ufanisi wa vyanzo hivyo, kuangalia fursa mbalimbali za biashara zilizopo katika Halmashauri ili kufahamu vyanzo vipya vya mapato pamoja na kuandaa mkakati

unaotekelezeka wa ukusanyaji wa mapato wa muda mfupi, wa kati na mrefu.

Changamoto nyingine zilizobainika wakati wa uchambuzi wa hoja ya ukusanyaji wa mapato ya ndani ni kama ifuatavyo: -

2.3.1.1 Mapato yasiyokusanywa kutoka katika vyanzo muhimu Shilingi Bilioni 61.15

Mheshimiwa Spika, Halmashauri zote zimekua zikipitisha Sheria ndogo ambazo zimekuwa zikiainisha vyanzo mbalimbali vya mapato vitakavyokusanywa katika maeneo yao ya usimamizi. Vyanzo hivyo vya mapato ni pamoja na uuzaji wa viwanja, leseni za biashara, kodi za kukodisha maduka yaliyo katika stendi za mabasi na masoko ya Halmashauri, leseni za vileo, ukodishaji wa vibanda na vizimba vya soko, kodi za nyumba, ada za uzoaji taka, kodi za upangishaji wa maeneo ya wazi yaliyokodishwa, na ada za maegesho na vyanzo vingine vya mapato kwa kutaja baadhi.

Mheshimiwa Spika, kila Mkurugenzi wa Halmashauri anapaswa kuwajibika kwa usimamizi wa ujumla wa mapato, matumizi, mali pamoja na madeni ya Halmashauri anayoiongoza. Kinyume na Agizo Na. 7 (d) la Memoranda ya Fedha ya Serikali za Mitaa ya mwaka 2009, baadhi ya Halmashauri hazikukusanya jumla ya **Shilingi Bilioni 61.15** kama inavyoonekana katika Jedwali namba 2.

Jedwali Na. 2 Orodha ya vyanzo vya mapato visivyokusanywa

s/n	Chanzo cha Mapato	Idadi ya Halmashauri	Kiasi (Shilingi)
1.	Mauzo ya Viwanja	23	42,536,221,960.00
2.	Kodi ya pango	43	7,482,506,132.00
3.	Mapato mengine	22	6,317,825,455.00
4.	Maeneo ya wazi	4	1,529,690,473.00
5.	Ada ya maegesho	9	1,036,929,558.00

6.	Leseni za biashara	14	855,806,998.00
7.	Ada za ukusanyaji taka	5	803,106,330.00
8.	Leseni za vileo	3	346,768,998.00
9.	Ada za uchimbaji madini	7	242,976,855.00
Jumla		130	61,151,832,760.00

Chanzo: Uk: 58 wa Ripoti Kuu ya Ukaguzi wa Serikali za Mitaa Mwaka 2022-23

Mheshimiwa Spika, kushindwa kukusanywa kwa kiasi hicho cha fedha, kunakwamisha juhudi za Serikali za kuimarisha ustawi wa wananchi. Halmashauri zote nchini zinatakiwa kuziba mianya ya upotevu wa fedha za Serikali kwa kuhakikisha mifumo ya udhibiti wa ndani inaimarika na fedha yote iliyopaswa kukusanywa kwa mujibu wa Sheria inakusanywa ndani ya muda uliopangwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikiangalia uwezo wa kila Halmashauri wa kukusanya fedha zake kutoka kwa wadaiwa mbalimbali na kubaini baadhi ya Halmashauri kutokusanya fedha zake kwa zaidi ya mwaka mmoja. Kukosekana kwa fedha hizo kunapunguza ukwasi wa Halmashauri hizo ambapo, fedha hizo zingeweza kutumika katika shughuli mbalimbali. Baadhi ya Halmashauri ambazo hazikuweza kukusanya madai yake ni Jedwali namba 3.

Jedwali Namba. 3 Halmashauri ambazo hazikukusanya madai yake (Receivables)

Jina la Halmashauri	Chanzo cha mapato	Kiasi ambacho hakijakusanywa
Msalala DC	Ushuru wa vyanzo mbalimbali vya mapato	3,651,891,754.00
Bariadi TC	Madai kutokana na mauzo ya viwanja ambayo hayajakusanywa	1,369,728,997.00
Sumbawanga DC	Wadaiwa mbalimbali	901,776,000.00
Mtwara DC	Mauzo ya viwanja ambayo hayajakusanywa na madeni ya Vyama vya Msingi	806,827,748.00

Itilima Dc	Madeni ya Pamba	544,529,720.00
Chalinze DC	Ushuru wa huduma (Service Levy) na mauzo ya viwanja	525,966,140.60
Handeni DC	Madai mbalimbali (ada, faini na adhabu)	513,890,958.00
Shinyanga DC	Tozo mbalimbali na faini	486,787,703.00
Kilolo DC	Ushuru wa mazao ya misitu kutoka Kampuni ya New Forest	386,450,684.00
Mpwapwa DC	Tozo (wakala wa ukusanyaji mapato)	263,408,471.00
Mkuranga DC	Ushuru wa Huduma	174,782,861.00

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Kisarawe imeshindwa kukusanywa mapato yanayotokana na ushuru Jumla ya **Shilingi 6,027,653,000** kutoka katika Kampuni ya Yapi Merkez iliyokuwa inajenga reli ya Kisasa ya SGR ambapo deni hilo ni la tangu mwaka 2021. Kutokukusanywa kwa ushuru huo kwa wakati kunapunguza mapato ya Halmashauri husika.

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kukutana na Halmashauri za Mkoa wa pwani, changamoto kubwa iliyobainishwa na Wakurugenzi wa Halmashauri hizo ni suala la viwanda vinavyofanya uwekezaji katika Mkoa wa Pwani kutoa Ushuru wa huduma (service levy) katika Mkoa wa Dar es salaam hali inayopunguza mapato ya Halmashauri za Mkoa wa Pwani. Ni vema wawekezaji na wafanyabiashara wawe wanalipa ushuru wa huduma katika Halmashauri ambazo biashara zao zinatekelezwa.

2.3.1.2 Kukosekana kwa ufanisi katika ukadiriaji na ukusanyaji wa Ushuru wa Huduma Shilingi Bilioni 4.18

Mheshimiwa Spika, Taasisi na Makampuni mbalimbali yamekuwa yakifanya uwekezaji pamoja na kufanya biashara katika maeneo mbalimbali nchini. Maeneo ambayo biashara hizo zimekuwa zikifanyika yapo katika usimamizi wa Halmashauri mbalimbali. Kwa taasisi, kampuni au mtu ambaye mauzo yake ghafi kwa mwaka

yanazidi **Shilingi Milioni Nne**, Halmashauri inatakiwa kutoza kiwango kisichozidi **Asilimia 0.3** ya mauzo ghafi baada ya kupunguza kodi ya ongezeko la thamani na ushuru wa bidhaa.

Kinyume na matakwa ya Vifungu vya 6(1) (u) na 7(1) (y) vya Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura ya 290, kama ilivyorekebishwa na Kifungu cha 44 na 45 cha Sheria ya Fedha, Sura ya 348, Kamati imebaini uwepo wa Halmashauri 37 ambazo zilishindwa kukusanya jumla ya **Shilingi Bilioni 4.18** zinazotokana na ushuru wa huduma kutoka kwa wafanyabiashara ambao wapo katika maeneo yao kutokana na kukosekana kwa kanzi data iliyohuishwa hivyo kuzikosesha fedha Halmashauri hizo

Mheshimiwa Spika, ili kuondoa changamoto iliyoainishwa hapo juu, Kamati imekuwa ikizitaka Halmashauri zote nchini, kuhuisha kanzi data ya walipa kodi ili kupata taarifa sahihi na idadi kamili ya wafanyabiashara wanaostahili kulipa ushuru wa huduma. Kwa kufanya hivyo, kutaziwezesha Halmashauri kukusanya fedha za kutosha kwa ajili ya uendeshaji wa shughuli za kila siku za Halmashauri pamoja na utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Mfano wa Halmashauri zilizobainika kukutwa na changamoto hiyo ni pamoja na Halmashauri ya Wilaya ya Mkuranga na Halmashauri ya Wilaya ya Handeni.

2.3.1.3 Halmashauri kukusanya Ushuru wa huduma bila ya ripoti za mauzo ghafi Shilingi Bilioni 8.15

Mheshimiwa Spika, taratibu za ukusanyaji wa ushuru wa huduma kama zilivyoielezwa katika Aya ya 6.6.1(iii & iv) ya Mwongozo wa Usimamizi wa Mapato ya Mamlaka za Serikali za Mitaa wa Mwaka 2019 zinamtaka mtoza kodi kutoa fomu ya kukiri jumla ya mauzo ghafi ambayo hujazwa na mlipakodi. Lengo la sharti hili ni kujiridhisha juu ya usahihi wa mauzo ghafi na kiwango cha kodi kitakachotozwa ili Halmashauri ziweze kukusanya stahiki zao kwa mujibu wa Sheria.

Kutokana na kutokuzingatiwa kwa aya hiyo, baadhi ya Halmashauri zimekusanya ushuru wa huduma bila ya uthibitisho wa mauzo halisi ya wafanyabiashara. Kutokuwepo kwa uthibitisho wa mauzo ghafi, kunaziweka Halmashauri katika hatari ya kupoteza mapato kwa kukusanya kiasi kidogo cha fedha kutoka katika ushuru wa huduma ikilinganishwa na kiwango cha mauzo halisi.

Mheshimiwa Spika, Wakurugenzi waliofika mbele ya Kamati wameeleza kuwa, wamekuwa wakipatiwa taarifa ya kiasi cha ushuru wa huduma kinachotakiwa kulipwa na wafanyabiashara kutoka katika Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA). Hata hivyo, kiasi hicho kinachokusanywa hakiendani na ukubwa wa biashara zinazofanyika katika maeneo hayo. Changamoto hii kwa kiasi kikubwa imebainika katika Halmashauri ya Wilaya ya Mtwara, Halmashauri ya Manispaa ya Mtwara Mikindani, Halmashauri ya Wilaya ya Msalala na Halmashauri ya Wilaya ya Kilolo.

2.3.1.4 Mawakala wa Ukusanyaji Mapato kutowasilisha Shilingi Bilioni 5.65

Mheshimiwa Spika, ili kuongeza wigo wa ukusanyaji wa mapato, Halmashauri zimekuwa zikiingia mkataba na Mawakala wa ukusanyaji wa mapato katika vyanzo mbalimbali. Katika mwaka wa fedha 2022/2023, Halmashauri 12 ziliingia jumla ya mikataba 53 ya ukusanyaji wa mapato ambapo, kwa mujibu wa mikataba hiyo, jumla ya **Shilingi Bilioni 14.43** zilitakiwa kukusanywa na mawakala hao na kulipwa kwa Halmashauri husika.

Kinyume na matakwa ya kifungu cha 26 (a) na (b) cha Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura ya 290, kiasi cha **Shilingi Bilioni 8.89** pekee ndicho kichopokelewa na Halmashauri husika na kubakiwa na deni la **Shilingi Bilioni 5.65** ambayo ni sawa na **Asilimia 39** ambacho hakijawasilishwa kwa mujibu wa mikataba husika.

Mheshimiwa Spika, kutochukuliwa kwa hatua stahiki kwa mawakala waliopewa dhamana ya kukusanya mapato kwa niaba ya Halmashauri kunapunguza uwezo wa Halmashauri hizo kujiendesha ikiwa ni pamoja na kushindwa kutekeleza miradi ya maendeleo. Kamati inaweka msisitizo kwa Serikali kuchukua hatua stahiki kwa mawakala ambao hawajakidhi matakwa ya mikataba yao.

2.3.1.5 Kutokusuluhishwa kwa madai katika Mfumo wa LGRCIS yanayoweza kusababisha hasara ya Shilingi Bilioni 45.02

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikifanya maboresho ya mifumo mbalimbali ya kielektroniki ili kuimarisha ukusanyaji wa mapato katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Katika juhudi za kudhibiti upotevu wa fedha za umma, Halmashauri zote zilitakiwa kusitisha shughuli zote za ukusanyaji wa mapato kwa kutumia mfumo wa LGRCIS na kuanza kutumia mfumo wa TAUSI ifikapo tarehe 31 Machi 2023.

Katika mchakato wa mabadiliko hayo ya mifumo, OR – TAMISEMI ilizielekeza Halmashauri zote nchini kufanya usuluhishi wa madai (receivables) ili kupata taarifa zilizo sahihi za makusanyao. Wajibu wa kila Halmashauri ni kuainisha wadaiwa (defaulters) halali ili fedha za Halmashauri ziweze kukusanywa. Aidha, kwa upande wa wadaiwa (defaulters) wasio halali, Halmashauri inatakiwa kufuata taratibu za kisheria na kuomba kibali OR – TAMISEMI waweze kufunguliwa na kufanya marekebisho katika mfumo.

Pamoja na hatua zinazotakiwa kufuatwa kujulikana na Halmashauri zote, bado kuna **Halmashauri 125** ambazo katika ukaguzi wa Mfumo wa LGRCIS, CAG amebaini Halmashauri hizo kushindwa kukusanya na kutofanya usuluhishi wa jumla ya **Shilingi Bilioni 45.02**.

Mheshimiwa Spika, Kamati imejulishwa kuwa, Taarifa zilizopo katika mfumo wa awali wa LGRCIS zimekuwa haziwezi

kuhamishika kwenda katika mfumo mpya wa TAUSI hali inayoashiria upotevu wa mapato ya Halmashauri. Halmashauri ambazo zimefika mbele ya Kamati na zimebainika kutofanya usuluhishi wa mfumo wa LGRCIS zimeainishwa katika Jedwali namba 4.

Jedwali Na. 4 Halmashauri ambazo hazikufanya usuluhishi katika Mfumo wa LGRCIS

s/n	Jina la Halmashauri	Kiasi ambacho hakijasuluhishwa
1.	Msalala DC	2,622,365,529.00
2.	Bukoba MC	1,528,219,586.00
3.	Biharamulo DC	304,326,504.00
4.	Iringa DC	117,928,091.00

Mheshimiwa Spika, kukosekana kwa taarifa sahihi za makusanyo ya mapato kunakotokana na kutofanyika kwa usuluhishi, kunaweza kusababisha hasara na upotevu wa mapato katika Mamlaka za Serikali za Mitaa husika. Kamati inawasisitiza Wakurugenzi wote wa Halmashauri kuhakikisha wanafanya usuluhishi wa madai yote ili kujua wadaiwa halali wa Halmashauri pamoja na ufuatiliaji wa karibu ili madai yote yakusanywe haraka iwezekanavyo pamoja na kuhakikisha kunakuwa na matumizi sahihi ya mfumo wa TAUSI.

2.3.1.6 Mapato yaliyokusanywa kwa kutumia POS kutowasilishwa benki Shilingi Bilioni 6.17

Mheshimiwa Spika, Bunge lako Tukufu limekwisha azimia juu ya hatua zinazopaswa kuchukuliwa kwa wakusanya mapato

wanaohusika na kukusanya mapato ya Halmashauri bila ya kuziwasilisha fedha hizo benki ambapo, katika mwaka wa fedha 2021/2022, jumla ya **Shilingi Bilioni 11.07** zilikusanywa bila ya kuwasilishwa benki.

Pamoja na juhudi zilizochukuliwa na Serikali za kuhakikisha fedha zote zilizokusanywa zinawasilishwa benki na kwamba, hoja hiyo haijirudii, bado kuwa baadhi ya Halmashauri ambazo, waliopewa dhamana ya kukusanya mapato kwa niaba ya Halmashauri wamekusanya jumla ya **Shilingi Bilioni 6.17** pasipo kuziwasilisha katika Akaunti za benki za Halmashauri husika.

Halmashauri zenye hoja hii zimekuwa zikiieleza Kamati kuwa, hatua zilizochukuliwa kwa wakusanya mapato ambao hawajawasilisha fedha hizo benki ni kuwapeleka TAKUKURU sababu ambayo Kamati imekuwa ikiikataa kwakuwa, kukusanya fedha za Halmashauri na kutoziwasilisha benki hakuhusiani na shughuli za Rushwa. Kwakuwa ushahidi wa wahusika kukusanya fedha hizo upo wakiwemo watumishi wa Halmashauri husika, Kamati inashauri Halmashauri kufata taratibu za kisheria ili fedha hizo ziweze kurejeshwa.

Mheshimiwa Spika, Mfano wa Halmashauri ambazo kwa kiasi kikubwa mapato yake hayakuwasilishwa benki na wakusanya mapato ni pamoja na Halmashauri ya Wilaya Momba **Shilingi 470,790,962**, Halmashauri ya Manispaa ya Kigoma/ujiji **Shilingi 282,904,421** na Halmashauri ya Wilaya ya Msalala **Shilingi 113,595,189**.

Mheshimiwa Spika, licha ya kuwa kiasi cha hoja ya kutowasilishwa kwa fedha zilizokusanywa kutopelekwa benki kupungua kutoka **Bilioni 11.07** mwaka 2021/22 hadi **Bilioni 6.17** mwaka 2022/23, kila Mkurugenzi ana wajibu wa kuhakikisha kuwa hakuna upotevu wa mapato katika Halmashauri yake. Kuendelea kuwepo kwa hoja hiyo ni kiashiria cha kukosekana kwa usimamizi na ufuatiliaji wa mapato ya Halmashauri.

2.3.1.7 Usimamizi Usioridhisha katika Matumizi ya Fedha za Umma pamoja na Akaunti ya Amana

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 14 (a) imeipa Kamati jukumu la kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za Serikali za Mitaa yaliyoainishwa katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

Ili kutekeleza kikamilifu jukumu hilo, Kamati imejikita katika kuangalia ufanisi katika matumizi na utendaji wa Halmashauri ili kuhakikisha kunakuwa na nidhamu ya matumizi ya Fedha za Serikali za Mitaa kwa ujumla wake. Vile vile, Kamati imekuwa ikiangalia ufanisi katika usimamizi wa Akaunti ya Amana.

Mheshimiwa Spika, Akaunti ya Amana ni akaunti inayomilikiwa na Halmashauri zote nchini ambapo, kazi ya msingi ya akaunti ya amana ni kutunza fedha za walioweka amana ili zitumike kwa madhumuni yaliyokusudiwa. Kwa muktadha huo, matumizi ya fedha zilizopo katika akaunti hiyo yanapaswa kuendana na lengo kuu la amana hizo kama ilivyoelezwa katika Kanuni ya 132 ya Kanuni za Fedha za Umma ya mwaka 2001.

Changamoto zilizobainika na Kamati katika matumizi ya fedha za Serikali za Mitaa pamoja na usimamizi wa Akaunti za Amana ni kama ifuatavyo: -

2.3.1.8 Malipo yasiyo na stakabadhi za kielektroniki Shilingi Bilioni 7.42

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikiendelea kufanya uwekezaji katika mifumo ya kielektroniki ili kudhibiti upotevu wa fedha za Umma katika ukusanyaji wa mapato na utumiaji wa fedha hizo. Pamoja na juhudi zilizochukuliwa, bado kuna Halmashauri ambazo zimefanya malipo kwa wazabuni na watoa huduma mbalimbali bila ya kudai

stakabadhi/risiti za kielektroniki kinyume na Kifungu cha 36 (1) cha Sheria ya Utozaji wa Kodi, Sura ya 438 [iliyorekebisha mwaka 2019] kinachomtaka mtu ambaye anasambaza bidhaa, anatoa huduma au anayepokea malipo kuhusiana na usambazaji wa bidhaa au huduma aliyotoa, kutoa stakabadhi au ankara kwa kutumia mashine za kielektroniki. Halmashauri kushindwa kudai risiti za kielektroniki kunazuia ukusanyaji wa mapato ya Serikali na kuhamasisha ukwepaji wa kodi kwa watoa huduma.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha ulioishia Juni, 2023, jumla ya Halmashauri 64 zilifanya malipo bila ya kudai stakabadhi za kielektroniki zenye jumla ya **Shilingi Bilioni 7.42**. Katika Halmashauri ambazo zilikiri mbele ya Kamati kufanya malipo bila ya kudai risi za kielektroniki ni pamoja na Halmashauri ya Manispaa ya Kigoma Ujiji **Shilingi 123,543,942.49**. Aidha, Halmashauri ya Wilaya ya Singida ilipokea stakabadhi bandia za kielektroniki zenye thamani ya **Shilingi Milioni 147.29** kinyume na Kifungu tajwa hapo juu.

2.3.1.9 Malipo yaliyofanyika kwa fedha taslimu Shilingi Bilioni 1.44

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikisisitiza Halmashauri zote nchini juu ya matumizi sahihi ya mifumo ya kielektroniki ili kuzuia matumizi mabaya ya fedha za umma kwa kuhakikisha malipo yote yanafanyika kwa kutumia mifumo badala ya kutumia fedha taslimu. Pamoja na juhudi za kuhamasisha uzingatiaji wa Aya ya 6.7.3 ya Mwongozo wa Uhasibu wa Mamlaka za Serikali za Mitaa wa mwaka 2019, baadhi ya Halmashauri zimeendelea kukiuka utekelezaji wa takwa la Mwongozo huo kwa kufanya malipo kwa fedha taslimu hali inayoshawishi wazabuni kutolipa kodi stahiki pamoja na matumizi mabaya ya fedha za Umma.

Baada ya kufanya mahojiano na baadhi ya Maafisa Masuuli wa Halmashauri mbalimbali, Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga

ilibainika kufanya malipo kwa fedha taslimu kwa kiasi cha **Shilingi 108,101,700**.

2.3.1.10 Malipo yaliyofanyika kutoka katika Akaunti ya Amana kwa shughuli zisizokusudiwa Shilingi Bilioni 5.16

Mheshimiwa Spika, Serikali imeweka utaratibu mzuri wa matumizi ya Akaunti ya Amana kwa lengo la kuweka nidhamu ya matumizi ya fedha zinazowekwa katika Akaunti hizo ambazo zinamilikiwa na Halmashauri zote nchini. Licha ya kuwa, Kanuni ya 132 ya Kanuni za Fedha za Umma za mwaka 2001 kuweka sharti la matumizi sahihi ya Fedha za Akaunti ya Amana, kuna Halmashauri ambazo zilitumia **Shilingi Bilioni 5.16** kwa shughuli ambazo hazikokusudiwa.

Pamoja na kiasi hicho cha fedha kupungua kutoka **Shilingi Bilioni 7.7** kilichoripotiwa katika Hesabu zinazoishia tarehe 30 Juni, 2022, Kamati inaendelea kuzitaka Halmashauri zote kukidhi matakwa ya sheria kwa kufanya matumizi sahihi ya fedha za amana kwa kuzingatia lengo la uwekwaji wa fedha hizo kwakuwa, matumizi ya fedha hizo kinyume na lengo kunaathiri utekelezaji wa shughuli zilizokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri kutumia fedha za Akaunti ya Amana kinyume na lengo kumesababisha baadhi ya Halmashauri kuwa na salio pungufu la benki kufidia madai ya waweka Amana yenye jumla ya **Shilingi Milioni 745.23**. Hali hii isipodhibitiwa itaziweka Halmashauri katika hatari ya kufunguliwa kesi za madai. Changamoto hiyo ilibainika kwa baadhi ya Halmashauri ambapo, Halmashauri ya Wilaya ya Tunduru ilitumia jumla **Shilingi Milioni 400** kutoka Akaunti ya Amana kinyume na lengo la Amana iliyowekwa.

2.3.1.11 Malipo zaidi ya kiasi kilichowekwa kwenye akaunti ya Amana Shilingi Bilioni 1.95

Mheshimiwa Spika, kama ilivyofafanuliwa hapo awali kuhusu matumizi sahihi ya fedha za Akaunti ya Amana, kiasi kitakachotumika hakitakiwi kuzidi kiasi cha fedha kilichokatiwa risiti wakati wa uwekaji wa fedha hizo. Pamoja na utaratibu huo kufahamika, Halmashauri 17 zilifanya malipo zaidi ya kiasi kilichowekwa kwa **Shilingi Bilioni 1.95**. Tafsiri ya matumizi ya fedha hizo zaidi ya kiasi kilichowekwa ni kwamba, kuna shughuli ambazo hazitatekelezwa kwa wakati uliopangwa kutokana na kukosekana kwa fedha.

Pamoja na changamoto hiyo, Kamati pia imebaini uwepo wa Halmashauri 15 kufanya malipo ya **Shilingi Milioni 935** bila ya uthibitisho wa fedha kupokelewa katika akaunti ya Amana. Kuendelea kutumia fedha za akaunti za amana kwa utekelezaji wa shughuli ambazo fedha zake hazikupokelewa kunaweza kusababisha upotevu wa fedha za umma, kuongezeka kwa mzigo wa madai ya waweka amana kwa Mamlaka za Serikali za Mitaa pamoja na kuchafua taswira ya Halmashauri hizo. Mfano Halmashauri ya Wilaya ya Iringa ilitumia zaidi kwenye vifungu vya mfuko wa Amana **Shilingi 52,288,714.00**.

2.3.1.12 Madeni (Payables) ya Halmashauri kutolipwa kwa wakati Shilingi Bilioni 87.32

Mheshimiwa Spika, Halmashauri nyingi nchini zimekuwa na madeni mengi ya watumishi ikijumuisha likizo, kukaimu, kujikimu, safari, madeni ya wastaafu, uhamisho, posho za kisheria pamoja madeni ya wazabuni waliotoa huduma katika Halmashauri zao. Madeni hayo kutolipwa kwa wakati kunapunguza morali ya utoaji wa huduma kwa jamii.

Katika mwaka wa fedha 2022/2023, ukaguzi uliofanyika katika Halmashauri 37 ulibaini kuwa, madeni ya wazabuni na watumishi yalifikia **Shilingi Bilioni 87.32**. katika madeni hayo kwa Halmashauri 37, madeni ya wazabuni yalikuwa ni **Shilingi**

38,233,201,828.00 na madeni ya watumishi yalikuwa ni **Shilingi 49,091,896,967.00**.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa madeni ambayo Halmashauri inatakiwa kuyalipa kwa watumishi na wazabuni kwa kuzielekeza kuweka kipaumbele cha ulipaji wa madeni kulingana na umri wa madeni na kukubaliana muda wa kuyalipa ili kuepokana na kufunguliwa kesi za madai au kutozwa riba inayotokana na ucheleweshaji wa malipo. Uchambuzi wa madeni hayo ni kama ifuatavyo: -

2.3.1.13 Madeni ya Watumishi

Mheshimiwa Spika, madeni haya yamegawanyika katika makundi mawili ambapo, kundi la kwanza ni madeni yanayopaswa kulipwa na Serikali Kuu na kundi la Pili ni madeni yanayopaswa kulipwa na Halmashauri zenyewe.

Kwa upande wa madeni yanayopaswa kulipwa na Serikali kuu, Kamati imefanya uchambuzi wa taarifa kwa Halmashauri 55 zilizofika kwa ajili ya majadiliano na kubaini jumla ya **Shilingi 38,897,981,372.15** ambazo hazijalipwa kwa watumishi. Aidha, majibu ya Maafisa Masuuli kuhusiana na madeni hayo ni kuwa, madeni hayo yameshawasilishwa Wizara ya Fedha kwa ajili ya uhakiki na ulipwaji. Orodha ya Baadhi ya Halmashauri ambazo Serikali Kuu inadaiwa kiasi kikubwa cha madeni ya watumishi ni jedwali namba 5.

Jedwali Na. 5 Madeni ya Watumishi yanayopaswa kulipwa na Serikali Kuu

s/n	Jina la Hamashauri	Kiasi
1.	Dar es Salaam CC	4,226,962,219.62
2.	Temeke MC	2,531,335,775.00
3.	Chemba DC	2,140,398,235.00
4.	Same DC	2,115,683,931.00
5.	Bumbuli DC	1,755,327,798.00
6.	Mpwapwa DC	1,570,975,357.00
7.	Masasi DC	1,436,108,997.00
8.	Arusha DC	1,381,160,358.00
9.	Kasulu DC	1,248,455,330.00
10.	Kilolo DC	1,049,702,474.00
11.	Bariadi TC	1,043,509,808.00
12.	Busokelo DC	1,011,521,660.00

Mheshimiwa Spika, pamoja na juhudi kubwa zinazoendelea za ulipaji wa madeni hayo ambapo, Afisa kutoka Wizara ya Fedha ameieleza Kamati kuhusu taratibu zinazoendelea za ulipaji wa madeni hayo, ni vema Serikali ikaendelea kulipa stahiki hizo za watumishi ili kuongeza ufanisi na morali ya utendaji kazi kwa watumishi wake.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri nyingi nchini zinadaiwa na watumishi wake stahiki mbalimbali ambapo, madeni hayo yanapaswa kulipwa na Halmashauri husika. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, kulikuwa na madeni ya watumishi yenye jumla ya **Shilingi 17,132,735,899.22** kwa Halmashauri 55 zilizofanyiwa mahojiano na Kamati. kiasi hicho cha fedha kilichokuwa hakijalipwa kwa watumishi kinahusisha madai ya wastaafu, madai ya likizo, madai ya

uhamisho, posho za kujikimu, madai ya matibabu pamoja na stahiki mbalimbali. Mfano wa Halmashauri ambazo zinadaiwa kiasi kikubwa cha fedha na watumishi wake ni kama inavyoonekana katika jedwali namba 6.

Jedwali Na. 6: Madeni ya Watumishi yanayopaswa kulipwa na Halmashauri

s/n	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	Chato DC	2,987,454,506.00
2.	Mpwapwa DC	1,062,962,034.00
3.	Dar es Salaam CC	957,638,733.21
4.	Mtwara DC	943,443,175.00
5.	Tunduru DC	591,846,351.00
6.	Singida DC	587,650,929.00
7.	Sumbawanga DC	569,679,315.00
8.	Bariadi TC	547,670,741.00

Mheshimiwa Spika, wakati wa ukaguzi wake, CAG amekuwa akifanya mahojiano na baadhi ya watumishi katika Halmashauri mbalimbali nchini na kueleza kuhusu jitihada ndogo zinazochukuliwa na Halmashauri zao katika kuwalipa stahiki zao. Pamoja na Kamati kuisitiza ulipwaji wa madeni hayo, bado kuna haja ya Halmashauri zote kuhakikisha zinakusanya fedha za kutosha na kuwapa kipaumbele watumishi wao kwa kuwalipa madeni yao kwa wakati na kuepuka kulimbikiza madeni mapya.

2.3.1.14 Madeni ya Wazabuni (Watoa huduma)

Mheshimiwa Spika, watoa huduma mbalimbali wamekuwa wakitoa huduma katika Halmashauri pasipo kulipwa madai yao kwa wakati

lichu ya Halmashauri kunufaika na huduma zao. Hali hiyo inatishia ukuaji wa uchumi wa watoa huduma hao kutokana na malipo yao kucheleweshwa kwa muda mrefu.

Kama ilivyo katika madeni ya watumishi, madeni ya wazabuni pia yamegawanyika katika makundi mawili ambapo, kuna madeni yanayopaswa kulipwa na Serikali Kuu na ambayo yanapaswa kulipwa na Halmashauri husika.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa madeni ya Serikali Kuu, Uchambuzi wa Kamati kwa Halmashauri 55 zilizohojiwa umebaini kuwa, Serikali Kuu inadaiwa na wakandarasi na wazabuni jumla ya **Shilingi 14,217,003,907.25**. Baadhi ya Halmashauri ambazo Serikali Kuu inadaiwa na wazabuni ni kama inavyoonekana katika jedwali namba 7.

Jedwali Na. 7 Madeni ya wakandarasi na wazabuni yanayopaswa kulipwa na Serikali Kuu

s/n	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	Ubungo MC	8,532,282,436.92
2.	Dar es Salaam CC	1,536,187,978.78
3.	Chato DC	1,253,715,329.00
4.	Kisarawe DC	996,115,532.00
5.	Nyang'hwale DC	530,048,000.00
6.	Mpwapwa DC	370,980,835.50
7.	Biharamulo DC	350,330,000.00
8.	Wanging'ombe DC	325,576,616.00

Mheshimiwa Spika, wazabuni waliotoa huduma mbalimbali kama chakula, shajala, mafuta pia wanazidai Halmashauri kwa huduma walizozitoa na ambazo zilipaswa kulipwa na Halmashauri hizo. Licha ya kila mwaka Halmashauri kutenga bajeti ya kugharamia

huduma mbalimbali, bado kuna baadhi ya Halmashauri ambazo hazilipi madeni ya wazabuni hao kwa wakati. Kamati imebaini uwepo wa madeni ya wazabuni ambapo jumla ya **Shilingi 29,901,120,085.57** zilikuwa zinadaiwa na Halmashauri 55 zilizofika mbele ya Kamati. Mfano wa Halmashauri zinazodaiwa na wazabuni ni jedwali namba 8.

Jedwali Na. 8 Madeni ya Wazabuni yanayopaswa kulipwa na Halmashauri

s/n	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	Dar es Salaam CC	9,770,131,055.52
2.	Ubungo MC	1,524,848,626.91
3.	Kasulu DC	1,521,632,201.00
4.	Msalala DC	1,395,961,692.00
5.	Chalinze DC	1,324,495,703.00
6.	Momba DC	834,300,114.00
7.	Iringa DC	787,702,211.00
8.	Chato DC	750,000,000.00
9.	Bariadi TC	562,312,143.00
10.	Bukoba MC	539,749,597.00

Mheshimiwa Spika, Kamati imeelezwa na Wakurugenzi juu ya mikakati ya ulipaji wa madeni hayo. Hata hivyo, kiwango kilichoelezwa kutengwa katika bajeti ya kila mwaka kwa ajili ya ulipaji wa madeni ni kidogo ikilinganishwa ukubwa wa madeni yaliyopo hali itakayosababisha madeni hayo kulipwa kwa miaka mingi zaidi. Endapo madeni hayo hayatalipwa kwa wakati kuna hatari ya kuongezeka kwa gharama ya ulipaji wa madeni hayo kutokana na riba za ucheleweshaji wa malipo.

2.3.1.15 Kutorejeshwa kwa mikopo ya programu ya Kupanga, Kupima na Kurasimisha (KKK) Shilingi Bilioni 21.85

Mheshimiwa Spika, OR-TAMISEMI, Wizara ya Fedha na Mipango na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi, zilitoa mikopo ya **Shilingi Bilioni 42.28** kwa Halmashauri 58. Mkopo huo ulitokana na programu ya Kupanga, Kupima na Kurasimisha viwanja (KKK). Uendelevu wa program hiyo kwa kiasi kikubwa unategemea uwezo wa Mamlaka za Serikali za Mitaa kurejesha mikopo kwa Wizara ya Ardhi, nyumba na maendeleo ya Makazi ambapo kasi ya urejeshwaji unategemewa na kasi ya mauzo ya viwanja vilivyopimwa na kulipiwa fidia stahiki.

Kinyume na matarajio ya Serikali, baadhi ya Halmashauri hazikutumia fedha hizo katika lengo lililokusudiwa hivyo kuzifanya Halmashauri hizo kushindwa kurejesha mikopo hiyo Wizarani kwa wakati. Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2023, kiasi cha mkopo kilichorejeshwa na Halmashauri ni **Shilingi Bilioni 20.42** na kubakiwa na deni la **Shilingi Bilioni 21.85** ambalo Halmashauri 47 kati ya Halmashauri 58 zilishindwa kulipa madeni yake kwa ukamilifu.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mambo mengi, sababu zilizochangia Halmashauri hizo kushindwa kulipa deni hilo ni pamoja na kutumia fedha za programu ya KKK kwa kutekeleza shughuli ambazo haziusiani na miongozo ya programu **Shilingi Milioni 327.82**, kutolipwa kwa fidia ya ardhi **Shilingi Milioni 468** kwa familia zilizoathirika na utwaaji wa ardhi, migogoro ya ardhi katika maeneo ya mradi pamoja na kasi ndogo ya uuzaji wa viwanja vilivyopimwa, hali iliyosababisha mradi kukosa tija na fedha kushindwa kukusanywa.

Mheshimiwa Spika, Katika Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati, Mfano wa Halmashauri ambazo bado hazijarejesha kiasi chote cha fedha ni Halmashauri ya Wilaya ya Chalinze **Shilingi 1,700,000,000.00**, Halmashauri ya Wilaya ya Msalala **Shilingi**

1,165,158,000.00, Halmashauri ya Wilaya ya Shinyanga **Shilingi 774,531,142**, Halmashauri ya Wilaya ya Buchosa **Shilingi 200,000,000.00** na Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto **Shilingi 185,639,404.00**.

2.3.2 Tathmini ya Rasilimali watu na Mishahara

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mambo mengine, Kamati inaamini kuwa, ufanisi katika utekelezaji wa majukumu kwa watumishi wa Halmashauri unachagizwa na mambo mbalimbali ikiwemo kulipwa stahiki zao kwa wakati, kupandishwa vyeo kwa wakati na uwepo wa mazingira wezeshi ya ufanyaji kazi. Katika kutekeleza majukumu yake ya kikanuni, Kamati imebaini changamoto mbalimbali zinohusiana na rasilimali watu kama ifuatavyo: -

2.3.2.1 Kutolipwa kwa malimbikizo ya mishahara Shilingi 11,420,214,782

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha watumishi wanapata stahiki zao kwa wakati, Kanuni Na. E.23 ya Mwongozo wa Kanuni za Utumishi wa Umma ya mwaka 2009 imefafanua kuhusu haki anayotakiwa kupatiwa mtumishi wa Serikali pale anapopandishwa daraja au kuteuliwa katika kiwango cha juu.

Kinyume na matakwa ya Kanuni hiyo, katika mwaka wa fedha 2022/2023, kuna malimbikizo ya mishahara ambayo hayajalipwa kwa watumishi wa Halmashauri kwa zaidi ya miezi 12 yanayofikia **Shilingi 11,420,214,782**. Kutolipwa kwa madeni hayo kwa muda mrefu kunapunguza ufanisi wa utendaji kazi wa watumishi hao.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua juhudi za Serikali za kulipa madeni hayo ambapo, malimbikizo ya mishahara yamepungua kwa **Asilimia 72.97** kutoka **Shilingi 42,257,173,197** zilizoripotiwa mwaka wa fedha 2021/2022 hadi kufikia **Shilingi 11,420,214,782** mwaka 2022/2023. Hata hivyo, jitihada zaidi zinahitajika ili

kuhakikisha madeni hayo yote yanalipwa na madai mapya yote ya watumishi yawe yanalipwa kwa wakati.

2.3.2.2 Makato ya Kisheria kutowasilishwa katika Taasisi husika Shilingi Bilioni 36.09

Mheshimiwa Spika, mishahara ya watumishi hujumuisha makato mbalimbali ya kisheria na ambayo si ya kisheria. Makato hayo yanayokatwa kutoka katika mishahara ya watumishi hao hupaswa kuwasilishwa kwa taasisi husika kwa wakati na kwa mujibu wa Sheria zilizoanzisha taasisi hizo. Taasisi zinazopaswa kupokea makato hayo ni pamoja na Mifuko wa Hifadhi ya Jamii, Mfuko wa Bima ya Afya ya Taifa (NHIF), Kodi ya mapato na marejesho ya mikopo kwa taasisi za kifedha.

Katika mwaka wa fedha 2022/2023, mchanganuo wa makato ya watumishi ambayo hayakuwasilishwa katika taasisi husika ni pamoja na PSSF **Shilingi 3,594,289,922.00**, Kodi ya mapato **Shilingi 51,006,301.00**, NHIF **Shilingi 40,550,453.00**, Mfuko ya Hifadhi ya Jamii **Shilingi 54,585,990.00**, Mfuko wa fidia kwa wafanyakazi **Shilingi 204,834,010.00** na Taasisi nyinginezo **Shilingi 68,566,144.00** na kufanya jumla ya makato yote ambayo hayajawasilishwa kufikia **Shilingi 4,013,832,820.00**.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri kushindwa kupeleka makato hayo kwa wakati hasa kwa watumishi wanaolipwa mishahara kwa kutumia mapato ya ndani kuna athari ya moja kwa moja kwa watumishi ambao makato yao hayajawasilishwa licha ya fedha hizo kukatwa katika mishahara yao. Aidha, athari nyingine ni Halmashauri husika kutozwa faini kubwa ya ucheleweshaji wa malipo kwa taasisi husika.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati zimekiri kupata athari kwa kutozwa faini/adhabu ambazo zimekuwa ni kubwa zaidi ya madeni ambayo hayakuwasilishwa kwa muda. katika Halmashauri 46 zilizokaguliwa na CAG, faini/adhabu

inayotokana na ucheleweshaji wa malipo ni **Shilingi 32,075,513,149** na **Shilingi 4,013,832,820** ndiyo michango ambayo haikuwasilishwa na kufanya jumla ya deni lote kuwa ni **Shilingi Bilioni 36.09**.

Halmashauri ya Wilaya ya Shinyanga ilijulisha Kamati kuwa, Halmashauri ilipata adhabu na kutakiwa kulipa PSSSF **Shilingi 45,714,385,154** kutokana na kushindwa kupeleka michango ya watumishi ya **Shilingi 238,405,571.00**. Licha ya kuwa Halmashauri imekwishalipa jumla ya **Shilingi 119,974,320.00** na kubakiwa na deni la **Shilingi 118,431,251.00**, bado kiasi hicho cha riba kinadaiwa na PSSSF.

Mheshimiwa Spika, katika Halmashauri nyingi ambazo hazijawasilisha michango ya watumishi wake katika mfuko wa PSSSF, Kamati imebaini kiasi kikubwa cha riba/adhabu inayotozwa na PSSSF kwa Halmashauri hizo. Kamati inashauri Serikali kuangalia upya utaratibu unaotumiwa na mfuko huo katika kutoza adhabu. Vile vile, Halmashauri zote nchini zinapaswa kuwasilisha michango ya watumishi wake kwa wakati.

2.3.2.3 Wakuu wa Idara kukaimu kwa muda mrefu

Mheshimiwa Spika, ufanisi wa utendaji kazi wa Maafisa Masuuli pamoja na mambo mengine unategemea ufanisi wa wakuu wa idara ambao wanatekeleza majukumu katika idara zao kwa niaba yake. Changamoto ambayo Kamati imebaini ni baadhi ya Idara na vitengo katika baadhi ya Halmashauri kutokuwa na wakuu wa idara wenye mamlaka kamili kutokana na sababu mbalimbali.

Sababu mojawapo iliyotajwa na Wakurugenzi waliofika mbele ya Kamati ya kutokuwepo kwa Wakuu wa idara wenye mamlaka kamili ni Mamlaka husika kutopeleka watumishi wanaostahili katika Halmashauri hizo hali iliyosababisha watumishi wasio na sifa zinazotakiwa kisheria kukaimu nafasi hizo kwa muda mrefu. Vile vile,

Sababu nyingine ni mchakato unaotumika kuwathibitisha watumishi wenye sifa ili waweze kuwa na mamlaka kamili kuchukua muda mrefu sana.

Mheshimiwa Spika, tathimini ya Kamati imebaini kuwa, wakuu wa idara wengi ambao hawajathibitishwa wamekuwa wakikaimu katika nafasi hizo kuanzia mwaka mmoja na wengine hadi kufikia miaka mitano. Jedwali namba 9 linaonesha orodha ya baadhi ya Halmashauri ambazo zina wakuu wa idara wanaokaimu katika nafasi zao kwa muda mrefu.

Jedwali Na. 9 Nafasi zilizo wazi za Wakuu wa Idara, Divisheni na Vitengo

s/n	Jina la Halmashauri	Nafasi zilizo wazi
1.	Nanyamba TC	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Idara ya Elimu Sekondari 2. Mkuu wa Kitengo cha Mazingira na Usimamizi wa Taka 3. Mkuu wa Kitengo cha Uchaguzi 4. Mkuu wa Kitengo cha Fedha na Uhasibu 5. Mkuu wa Kitengo cha Huduma za Sheria 6. Mkuu wa Kitengo cha Tathmini na Ufuatiliaji
2.	Kyela DC	Mkuu wa Kitengo cha Ukaguzi wa ndani
3.	Kisarawe DC	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Idara ya Miundombinu maendeleo ya vijijini na mijini 2. Mkuu wa Kitengo cha Hifadhi ya maliasili na mazingira, viwanda, biashara na uwekezaji 3. Mkuu wa Kitengo cha Udhhibiti wa Taka na usafi wa mazingira 4. Mkuu wa Kitengo cha Teknolojia na Mawasiliano
4.	Nyang'hwale DC	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Idara ya Afya (Mganga Mkuu wa Wilaya) 2. Mkuu wa Kitengo cha Huduma za Sheria 3. Mkuu wa Kitengo cha Ugavi
5.	Sumbawanga DC	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Kitengo cha Mazingira 2. Mkuu wa Idara ya Utamaduni (traditional and culture) 3. Mkuu wa Kitengo cha Ukaguzi wa ndani

		<ul style="list-style-type: none"> 4. Mkuu wa Kitengo cha TEHAMA (IT) 5. Mkuu wa Kitengo cha Mawasiliano
6.	Monduli DC	<ul style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Kitengo cha ujenzi 2. Mkuu wa Kitengo cha Manunuzi
7.	Magu DC	<ul style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Idara ya Miundombinu maendeleo ya vijijini na mijini 2. Mkuu wa Kitengo cha Mawasiliano 3. Mkuu wa Kitengo cha TEHAMA 4. Mkuu wa Kitengo cha Mazingira na Usimamizi wa taka 5. Mkuu wa Idara ya Michezo na Utamaduni 6. Mkuu wa Kitengo cha hifadhi ya maliasili na mazingira, viwanda, biashara na uwekezaji
8.	Hai DC	<ul style="list-style-type: none"> 1. Mkuu wa Divisheni ya Viwanda, biashara na uwekezaji 2. Mkuu wa Divisheni ya Miundombinu na maendeleo ya vijijini na mijini 3. Mkuu wa Kitengo cha Huduma za Sheria 4. Mkuu wa Kitengo cha Usimamizi wa Taka na usafi wa mazingira 5. Mkuu wa Kitengo cha Maliasili na Hifadhi ya Mazingira 6. Mkuu wa Kitengo cha TEHAMA na Takwimu 7. Mkuu wa Kitengo cha Michezo, Sanaa na itamaduni

2.3.3 Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na mapungufu katika usimamizi wa Mikataba.

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha mianya ya upotevu wa fedha za umma inayotokana na ununuzi wa umma inaondolewa, Mwaka 2023, Bunge lako Tukufu lilifanya marekebisho ya Sheria ya Ununuzi wa Umma. Lengo la marekebisho hayo ni kuhakikisha kiasi kikubwa cha fedha za umma kinachotumika katika eneo la ununuzi wa umma kinakuwa na tija na kunakuwa na thamani ya fedha. Aidha, kwa hesabu zinazoishia tarehe 30 Juni, 2023, Sheria

iliyotumika ni kabla ya Bunge kufanya marekebisho ya Sheria hiyo. Katika kuhakikisha kunakuwa na uzingatiaji wa Sheria na Kanuni, Kamati iliangalia maeneo yafuatayo: -

2.3.3.1 Kufanya Ununuzi wa Shilingi Bilioni 28.13 nje ya mfumo wa kielektroniki

Mheshimiwa Spika, tarehe 20 Agosti 2019, Mamlaka ya Udhibiti wa Ununuzi wa Umma (PPRA) ilitoa tangazo la ununuzi wa Umma kufanyika kwa njia ya mfumo wa kielektroniki. Lengo la Serikali la kuanzisha matumizi ya mifumo ya kielektroniki ni kuongeza ufanisi, kupunguza muda wa ununuzi, kupunguza vihatarishi, na kuboresha uwazi na haki katika ununuzi wa umma kupitia ununuzi wa kielektroniki.

Utekelezaji wa tangazo hilo umekuwa na changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na baadhi ya Maafisa ununuzi kutokuwa na ujuzi wa kutosha na kukosekana kwa usaidizi wa haraka wa matumizi ya mfumo na kutokuwa na wazabuni wa kutosha waliojisajili katika mfumo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto zilizobainishwa na Maafisa Masuuli waliofika mbele ya Kamati, ni lazima Halmashauri zizingatie matakwa ya Kanuni ya 342 (1) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za mwaka 2013 kwani kutozingatiwa kwa Kanuni hiyo kunaweza kuzisababishia Halmashauri hizo hasara.

Mfano wa Halmashauri ambazo zilifanya ununuzi nje mfumo wa NeST ni pamoja na Halmashauri ya Wilaya ya Msalala ambayo ilinunua vifaa vya ujenzi vya **Shilingi 531,349,050.00** na Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga iliyonunua vifaa vya ujenzi vya **Shilingi 279,840,407.00** nje ya mfumo.

2.3.3.2 Ununuzi wa Shilingi Bilioni 4.79 kutoidhinishwa na Bodi za zabuni

Mheshimiwa Spika, Majukumu ya Bodi za zabuni yamewekwa ili kusimamia ubora na thamani ya fedha katika mchakato wa ununuzi pamoja na kuhakikisha kunakuwa na uwajibikaji wa Maafisa Masuuli. Mamlaka zote za Serikali za Mitaa zinazuiwa kutoa zabuni ambazo hazijaidhinishwa na bodi za zabuni. Katazo hilo limetolewa chini ya Kanuni ya 55 (2), 163 (4) na 185 (1) za Kanuni za Ununuzi za Mwaka 2013.

Katika kuhakikisha kila Halmashauri inazingatia Kanuni hiyo, uchambuzi wa Kamati wa Ripoti ya CAG kwa mwaka wa fedha 2022/2023 ulibaini **Halmashauri 19** sawa na **Asilimia 10.3** ya Halmashauri zote 184 ambazo zilitoa zabuni ambazo hazikuidhinishwa na bodi za zabuni za Halmashauri zao. Kutozingatiwa kwa Kanuni hiyo kunaziweka Halmashauri hizo katika hatari ya kukosa thamani ya fedha ya bidhaa au huduma iliyolipiwa.

Mheshimiwa Spika, mfano wa Halmashauri ambazo hazikuzingatia matakwa ya Kanuni tajwa hapo juu na kufanya ununuzi bila ya kuidhinishwa na bodi ya zabuni ni Halmashauri ya Manispaa ya Kigamboni **Shilingi 1,458,720,100.00**, Halmashauri ya Manispaa ya Temeke **Shilingi 773,473,558.00**, Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto iliyofanya ununuzi wa **Shilingi 47,538,036.00** na Halmashauri ya Wilaya ya Bumbuli iliyofanya ununuzi wa **Shilingi 238,554,910.00**.

2.3.3.3 Kufanya Ununuzi wa Shilingi Bilioni 28.87 nje ya mpango wa ununuzi

Mheshimiwa Spika, katika maandalizi ya bajeti ya kila mwaka, kila taasisi huandaa mpango wa matumizi wa fedha zilizotengwa katika bajeti. Katika eneo la ununuzi wa umma, Taasisi nunuzi huandaa mpango wa ununuzi wa mwaka ili utekelezaji wake uendane na bajeti iliyotengwa katika eneo husika.

Kukosekana kwa udhibiti wa ndani kunakopelekea kufanya ununuzi nje ya mpango wa ununuzi uliopangwa katika mwaka husika kunakwamisha utekelezaji wa majukumu ya kila siku ya Halmashauri husika. Kanuni ya 69(3) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za mwaka 2013 imewekwa ili kudhibiti tatizo hilo. Kinyume na maelekezo ya Kanuni hiyo, zimebainika baadhi ya Halmashauri ambazo zilifanya ununuzi nje ya mpango wa mwaka wa ununuzi.

Mheshimiwa Spika, kufanya ununuzi nje ya mpango wa ununuzi kunaongeza uwezekano wa kufanyika kwa matumizi yasiyo na tija katika Halmashauri kwa kufanya ununuzi ambao haukupangwa na kukwamisha shughuli zilizopangwa kufanyika katika mwaka husika. Aidha, katika kutoa ufafanuzi wa hoja zilizoibuliwa na wajumbe wa Kamati, baadhi ya Halmashauri zimeeleza kuwa, changamoto hiyo kwa kiasi kikubwa inatokana na kutohuishwa kwa mipango ya ununuzi kwa fedha zinazopokelewa nje ya bajeti. Katika kutoa mfano wa hoja hii, Halmashauri ya Manispaa ya Kinondoni **Shilingi 4,638,346,190.00**, Halmashauri ya Manispaa ya Temeke **Shilingi 2,669,567,475.00** na Halmashauri ya Wilaya ya Msalala **Shilingi 440,000,000.00** zilifanya ununuzi nje ya mpango wa ununuzi wa mwaka wa Halmashauri.

2.3.3.4 Kukosekana kwa usimamizi mzuri wa Mikataba

Mheshimiwa Spika, kutokana na uendeshaji wa shughuli mbalimbali, Halmashauri kama zilivyo Taasisi nyingine zimekuwa zikishitaki na kushitakiwa kutokana na sababu mbalimbali. Hata hivyo, imebainika kuwa, Licha ya uwepo wa wanasheria katika Halmashauri zote nchini, mara nyingi Halmashauri zimekuwa zikipoteza kesi zinazofunguliwa dhidi yake na kutakiwa kulipa kiasi kikubwa cha fedha. Hata kwa kesi zinazofunguliwa mahakamani na Halmashauri dhidi ya wadaiwa mbalimbali, pia Halmashauri zimekuwa zikipoteza kesi hizo.

Kamati imekutana na hoja kadhaa zinazohusiana na Halmashauri kutakiwa kulipa fedha kutokana na kushindwa kesi mbalimbali hali inayosababisha matumizi yasiyo na tija ya fedha za umma. Mfano wa tatizo hilo limetokea katika Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga ilishindwa kesi na kutakiwa kumlipa mkusanya mapato Adosta Investment Co Ltd jumla ya **Shilingi 268,546,265**. Chimbuko la deni hilo ni kuwa, Halmashauri iliingia mikataba mitatu tofauti na wakala wa ukusanyaji wa mapato Adosta Investment Co. Ltd na alitakiwa kwa kila mkataba kuwasilisha kiasi cha **Shilingi Milioni 75**. Mkataba ulieleza kuwa, kiasi kitakachozidi kutoka **Milioni 75** kitakuwa ni malipo yake.

Wakati wa utekelezaji wa mkataba huo, Wakala wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) pia ilikuwa inafanya ukusanyaji wa mapato katika baadhi ya maeneo ambayo alipewa Adosta kukusanya. Kutokana na hali hiyo, Adosta alionekana kushindwa kuwasilisha kwa Halmashauri **Shilingi Milioni 339**. Hata hivyo, mzabuni aliwasiliana na Mkurugenzi wa Halmashauri kwa maandishi kumjulisha juu ya NFRA kukusanya mapato katika eneo lake la mkataba.

Mheshimiwa Spika, Mkurugenzi alimjibu mzabuni kwa maandishi kuwa asikusanye mapato katika maeneo hayo na badala yake Halmashauri itakusanya na kiasi kitakachozidi kitawasilishwa kwa mzabuni. Baada ya mzabuni kuonekana kutowasilisha mapato ya **Shilingi Milioni 339**, Halmashauri ilifungua kesi dhidi yake. Hata hivyo, Halmashauri ilishindwa kesi hiyo baada ya mzabuni Adosta kufungua kesi dhidi ya Halmashauri juu ya madai ya fedha ambazo Mkurugenzi wa Halmashauri aliahidi kumlipa mzabuni baada ya kulipwa na NFRA.

Kamati ilitaka kufahamu iwapo NFRA iliwasilisha fedha hizo kwa Halmashauri na chimbuko la deni la **Shilingi Milioni 268** wakati kesi ya awali ilikuwa ni **Shilingi Milioni 339**. Mwanasheria wa Halmashauri ya Wilaya ya Sumbawanga Ndg. Herbert J. Mbise alijuulisha kamati kuwa,

Nukuu:-

"Mheshimiwa Mwenyekiti, majibu ni kwamba, actually counter claim yake haikuwa Shilingi Milioni 268. Counter claim yake ilikuwa ni Shilingi 120,577,250 ikiwa ni sehemu ambayo kwa mujibu wa makubaliano na ofisi, alionekana yuko deserved kupewa kutokana na makusanyo yaliyofanywa kutoka NFRA, yale ya shilingi milioni mia mbili Hamsini na ngapi nilizozisema kumradhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tofauti hiyo ilipokwenda mahakamani ambayo yeye anaidai kama counter claim, hukumu ya Mahakama ikamwongeza na vitu vingine vinavyoipeleka kwenye shilingi 268. Kwa hiyo, hukumu ya mahakama ikatoa riba ya 25% kwenye zile fedha zilizokusanywa mwaka huo 2015. Decision ya kesi ilikuwa ni mwaka 2018. Kwa hiyo ikatoa 25 percent kwa hicho kipindi, ambayo ilikuja Shilingi 97,969,015.60. Mheshimiwa Mwenyekiti, Mahakama pia ilitoa madhara ya jumla aliyoyapata kwenye biashara ya figure ambayo ni Shilingi Milioni 50 kamili. Kwa hiyo ukizijumlisha hizi zote ndio unapata ile Shilingi Milioni 268. Naomba kuwasilisha."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kukosekana kwa usimamizi wa mikataba kumeisababishia Halmashauri hasara ya **Shilingi Miloni 268**. Serikali ihakikishe Wakurugenzi wote wanakuwa na usimamizi madhubuti wa mikataba.

2.3.3.5 Kucheleweshwa malipo kulikosababisha Riba

Mheshimiwa Spika, baadhi ya Halmashauri zimekuwa zikichukua mikopo kutoka katika Taasisi mbalimbali kwa sababu mbalimbali. Hata hivyo, Halmashauri hizo zimekuwa zikishindwa kurejesha fedha hizo kwa wakati ulioainishwa katika mikataba hali inayosababisha kutozwa adhabu ya ucheleweshaji wa malipo.

Katika eneo hilo, Halmashauri ya Mji Bariadi iliingia Mkataba namba TIB/CBL/CORP/BTC/18/09/06 kwa ajili ya mkopo wa **Shilingi 1,543,775,085.00** (Principal Amount). Mkataba huo uliingiwa tarehe 06 Septemba, 2018 kwa ajili ya kulipa fidia ya ardhi eneo la nyaumata katika vijiji vya sesele na maperani. Kwa mujibu wa Mkataba, hadi kufikia tarehe 30 Septemba, 2020, fedha yote ilitakiwa iwe imekwishalipwa.

Mheshimiwa Spika, hadi mkaguzi anakamilisha kazi yake mwezi Novemba, 2023, Halmashauri ilikuwa haijalipa mkopo huo na kusababisha adhabu ya **Shilingi 626,409,678.00** na kusababisha mkopo kufikia **Shilingi 2,170,184,763.00**. Hadi Halmashauri inakutana na Kamati mwezi Agosti, 2024, Mkurugenzi aliieleza Kamati kuwa, jumla ya **Shilingi 979,042,603.00** zimekwishalipwa na kubakiwa na deni la **Shilingi 1,191,142,160.00**.

Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, endapo Halmashauri haitakuwa na mikakati ya ulipaji wa deni hilo kwa haraka itakuwa katika hatari ya kuchukuliwa hatua za kisheria na TIB ikizingatiwa kuwa, uwezo wa Halmashauri wa kukusanya mapato ni mdogo

ambapo katika mwaka wa fedha 2022/23 Halmashauri iliweza kukusanya **Shilingi Bilioni 3.06**.

Mheshimiwa Spika, Changamoto nyingine ya ucheleweshwaji wa malipo kinyume na makubaliano yaliyopo katika mikataba ya utendaji kazi kumeisababishia Halmashauri ya Manispaa ya Ubungo kutakiwa kulipa riba ya **Shilingi 2,229,977,455** kutokana na kuchelewa kumlipa mkandarasi aliyetekeleza mkataba wa ujenzi wa kituo cha mabasi kilichopo Mbezi Luisi madai yake ya **Shilingi 8,915,391,448**.

2.3.4 Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 145 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 imetamka kuhusu uwepo wa Mamlaka za Serikali za Mitaa na kazi zake zimefafanuliwa katika Ibara ya 146 ya Katiba hiyo. Katika utekelezaji wa jukumu la kuharakisha maendeleo kwa wananchi, Serikali imekuwa ikitenga fedha nyingi katika bajeti yake ya kila mwaka kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa miradi ya maendeleo unafadhiliwa kwa fedha za Serikali Kuu na fedha za mapato ya ndani ya Halmashauri. Kwa upande wa fedha za mapato ya ndani, tarehe 3 Januari, 2018, OR-TAMISEMI ilitoa barua yenye nambari ya kumbukumbu CBD.421/422/01/43. Katika barua hiyo, Mamlaka za Serikali za Mitaa ziligawanywa katika makundi mawili, zikipewa misimbo ya "A" na "B", ambapo, Mamlaka ya Serikali za Mitaa zilitakiwa kutenga 60% na 40% ya mapato yao ya vyanzo vya ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo mtawalia.

Kamati imekuwa ikichambua miradi ya maendeleo inayotekelezwa na Halmashauri ili kubaini iwapo miradi hiyo ina tija na ufanisi na kwamba inakidhi malengo ya uanzishwaji na kuna thamani ya

fedha. Katika uchambuzi wake, Kamati imebaini changamoto mbalimbali zifuatazo;-

2.3.4.1 Miradi yenye thamani ya Shilingi Bilioni 206.89 kutokamilika kwa wakati

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikifuatilia kwa karibu juu ya ufanisi wa miradi ya maendeleo inayotekelezwa katika Halmashauri nchini ili kubaini iwapo kuna thamani ya fedha. Wakati wa ufuatiliaji, Kamati imebaini uwepo wa miradi mingi kutokamilika kwa wakati ambapo, katika mwaka 2022/2023 miradi yenye thamani ya **Shilingi 206,886,504,449** ilikuwa haijakamilika.

Kamati inatambua juhudi zinazochukuliwa na Serikali katika kutekeleza miradi ya maendeleo ambapo miradi mingi ya kimkakati imetekelezwa. Aidha, kwa Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati, Wakurugenzi wameijulisha Kamati kuwa, baadhi ya miradi kutokamilika kwa wakati hasa kwa miradi inayotekelezwa kwa fedha za Serikali Kuu inasababishwa na Serikali kutopeleka fedha hizo za miradi kwa wakati. Aidha, Serikali imekuwa ikipeleka fedha mwishoni mwa mwaka hali inayosababisha hadi mwaka unafungwa fedha hizo zinakuwa hazijatumika kutekeleza miradi iliyopangwa kutokana na kukamilisha taratibu za kisheria kama taratibu za ununuzi.

Mheshimiwa Spika, miradi kutokamilika kwa wakati kunaondoa tija ya utekelezwaji wa miradi hiyo kwa kuwa manufaa ambayo yalilengwa kuwafikia wananchi yanakuwa hayawafikii kwa wakati uliopangwa hali inayosababisha kutokuwepo kwa thamani ya fedha ya miradi hiyo.

Miradi mingi ambayo kwa kiasi kikubwa haijakamilika ni maboma yaliyoanzishwa kwa nguvu za wananchi, miradi ya ujenzi wa Ofisi za Halmashauri, miradi ya ujenzi wa Hospitali za Wilaya, miradi ya

ujenzi wa shule za msingi na sekondari na miradi ya ujenzi wa vituo vya afya na zahanati.

Katika Halmashauri zilizofika kwa ajili ya mahojiano, Halmashauri ambazo zina miradi ya kimkakati ambayo haijakamilika kwa wakati ni pamoja na mradi wa chumvi Itumbula wenye thamani ya **Shilingi 535,000,000** unaotekelezwa na Halmashauri ya Wilaya ya Momba na mradi wa kiwanda cha uzalishaji asali wenye thamani ya **Shilingi 540,792,619** unaotekelezwa na Halmashauri ya Wilaya ya Kibondo.

Mheshimiwa Spika, kukamilika kwa miradi ya maendeleo kunatarajiwa kuongeza chachu ya maendeleo katika maeneo husika. Hivyo basi, Kamati inaendelea kuisitiza juu ya ukamailishaji wa miradi yote ili kuleta ustawi wa wananchi.

2.3.4.2 Miradi iliyokamilika kutoanza kutumika Shilingi Bilioni 11.21

Mheshimiwa Spika, Licha ya fedha nyingi kutumika kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali, baadhi ya miradi imekuwa ikikamilika na kushindwa kutumika kwa muda mrefu. Katika ukaguzi unaoishia tarehe 30 Juni, 2023, miradi yenye thamani ya **Shilingi 11,206,285,784** ilibainika kutoanza kutumika licha ya miradi hiyo kukamilika. Kutotumika kwa miradi hiyo kunaondoa thamani ya fedha iliyotumika katika miradi hiyo na kuwakosesha wananchi wa maeneo husika fursa za kiuchumi ambazo wangeweza kuzipata kutokana na kutumika kwa miradi hiyo.

Kamati imeelezwa kuwa, Kutotumika kwa miradi husika kunatokana na uhaba wa rasilimali mbalimbali kama ukosefu wa watumishi, ukosefu wa maji na umeme, ukosefu wa samani na ukosefu wa vifaa tiba na vifaa vingine muhimu kwa upande wa vituo vya kutolea huduma za afya.

Mheshimiwa Spika, Wakati wa kupitia Taarifa za CAG na kufanya mahojiano na Afisa Masuuli, Kamati ilibaini kuwa, Mwaka 2010, Halmashauri ya Wilaya ya Makete ilikabidhiwa Soko la wakulima Ngiu lililojengwa na kwa fedha za mradi wa DADPS na MVIWATA lenye thamani ya **Shilingi 489,170,100**. Hata hivyo, hadi Halmashauri inafika mbele ya Kamati, Soko hilo halijaanza kutumika.

Mheshimiwa Spika, kutokana na changamoto nyingi zilizopo katika masoko mengi nchini, ni vema Serikali ifanye tathmini ya kina juu ya uendeshaji wa masoko yote nchini ili kubaini kama kuna ufanisi na thamani ya fedha katika miradi hiyo pamoja na kuangalia kiasi halisi cha fedha kilichowekezwa ikilinganishwa na faida inayopatikana.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini uwepo wa vituo vya kutolea huduma za afya kutoanza kutumika kutokana na kukosekana kwa wataalamu wa huduma za afya, kukosekana kwa kichomea taka, kukosekana kwa nyumba ya watumishi, kutokamilika kwa vyumba vya upasuaji, kukosekana kwa jokofu na umeme na maji pamoja na vifaa vingine.

2.3.4.3 Fedha za mapato ya ndani kutopelekwa katika miradi ya maendeleo Shilingi Bilioni 17.60

Mheshimiwa Spika, kama ilivyofafanuliwa hapo awali kuhusu ulazima wa kila Halmashauri kutenga fedha kutoka katika mapato yake ya ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo, Kamati imefanya uchambuzi wa mwenendo wa upelekaji wa fedha za miradi ya maendeleo ambapo kwa mwaka wa fedha 2022/2023 pekee, katika Halmashauri 80 zilizokaguliwa hazikupeleka jumla ya **Shilingi Bilioni 17.60**.

Uchambuzi wa Kamati unatokana na matakwa ya Aya ya 83 (iii) na iv) ya mwongozo wa maandalizi ya mipango na bajeti kwa mwaka

2022/23 wa Novemba 2021 ambayo iliwaagiza Maafisa Masuuli ambao mapato yao ya ndani yanazidi **Shilingi Bilioni 5** kutenga 60% ya mapato yao ndani kwa shughuli za maendeleo na Halmashauri ambazo mapato yao ya ndani yako chini ya **Shilingi Bilioni 5** kutenga 40% ya mapato ya ndani kwa shughuli za maendeleo.

Katika uchambuzi huo, imebainika Halmashauri nyingi kutozingatia takwa hilo kwa kutopeleka fedha katika miradi ya maendeleo hali inayosababisha utekelezaji wa miradi hiyo kuchukua muda mrefu sana na kupunguza tija ya uanzishwaji wake.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kiasi kilichopaswa kupeleka katika miradi ya maendeleo ikilinganishwa na kiasi halisi cha fedha kilichopeleka na kubaini Halmashauri nyingi kukiuka takwa la kutekeleza miradi kwa kutumia mapato ya ndani. Katika uchambuzi huo zipo Halmashauri ambazo zilipeleka fedha zote za miradi ya maendeleo kama H/W Hai, H/M Ubungo, H/M Temeke, H/M Kinondoni, H/W Biharamulo, H/W Msalala, H/W Singida, H/W Wanging'ombe, H/W Mkuranga, H/W Masasi, H/Mji Newala, H/W Tunduru, H/W Songe ana H/M Mtwara Mikindani.

Aidha, kwa Halmashauri ambazo hazikupeleka kiasi chote cha fedha, Maafisa Masuuli wamekiri kutumia fedha hizo za maendeleo kwa matumizi mengineyo na kuahidi kuzirejesha fedha hizo kutoka katika makusanyo ya mapato ya ndani ili ziweze kukamilisha miradi ambayo haijakamilika.

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha miaka mitatu mfululizo (2020/2021 hadi 2022/2023), Halmashauri 55 ambazo zimefika mbele ya Kamati hazikutenga jumla ya **Shilingi 38,866,003,932.43** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Mfano wa Halmashauri ambazo hazikupeleka fedha katika miradi ya maendeleo kwa ukamilifu wake kwa kipindi cha

miaka mitatu (2020/2021 hadi 2022/2023) ni kama inavyoonekana katika jedwali namba 10

Jedwali Na. 10 Halmashauri ambazo hazikupeleka fedha zote za miradi ya maendeleo kutoka katika mapato ya ndani

Jina la Hamashauri	Kiasi kilichopaswa kupeleka (3 yrs)	Kiasi kilichopeleka (3 yrs)	Kiasi ambacho hakikupeleka (3yrs)
Dar es Salaam CC	97,984,720,167.00	76,190,609,425.00	21,794,110,742.00
Singida MC	4,711,701,895.00	2,395,331,065.00	2,316,370,831.00
Kigamboni MC	15,241,787,146.00	13,145,699,741.00	2,096,087,404.00
Chato DC	2,178,734,052.00	1,112,775,049.00	1,065,959,003.00
Kyela DC	3,066,494,232.00	2,079,822,607.00	986,671,625.00
Sumbawanga DC	3,312,709,081.00	2,535,663,279.00	777,045,802.00
Kigoma Ujiji MC	2,873,667,865.00	2,350,169,863.00	523,498,002.00
Kilolo DC	3,623,505,080.00	3,397,878,267.00	512,715,540.00

Mheshimiwa Spika, Kamati imewataka Wakurugenzi wote kuhakikisha fedha za miradi ya maendeleo zinapeleka kwa wakati na kwa fedha ambazo zilizotumika kwa matumizi mengineyo zinarejeshwa na CAG afanye uhakiki wa utekelezaji wa hoja hiyo katika kila robo mwaka.

2.3.4.4 Fedha za miradi ya maendeleo kutumika kwenye miradi mingine na matumizi mengineyo Shilingi Bilioni 7.73

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikifanya uchambuzi wa kina wa namna fedha za umma zilivyotumika katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika Halmashauri. Matokeo ya uchambuzi huo ni kwamba, baadhi ya Halmashauri zimekuwa zikitumia fedha hizo kwa miradi ambayo haikupangwa na kwa shughuli ambazo si za maendeleo ambazo zilipaswa kugharamiwa na fedha za matumizi mengineyo na kuziripotia kama miradi ya maendeleo hali inayozororesha kasi ya maendeleo ya maeneo husika.

Kifungu Na. 27(4) cha Sheria ya Bajeti, Sura ya 439, kinahitaji rasilimali zilizoidhinishwa kutumika kwa lengo lililokusudiwa na kwa kuzingatia vifungu mbalimbali vilivyobainishwa kwenye makadirio ya taasisi za serikali. Aidha, Kifungu Na.41 cha Sheria ya Bajeti, [Sura ya 439], kinazuia kubadili matumizi ya fedha za maendeleo kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

Mheshimiwa Spika, Tofauti na matakwa ya vifungu hivyo, baadhi ya Halmashauri zilitumia fedha za miradi ya maendeleo kutekeleza miradi mingine na matumizi ya kawaida. Aidha, kwa mwaka wa fedha 2022/2023, CAG alibaini fedha za miradi jumla ya **Shilingi Bilioni 7.73** kutumika kwenye miradi mingine na matumizi ya kawaida. Utumiaji wa fedha hizo kinyume na malengo ya Serikali kunarudisha nyuma dhumuni la Serikali la kuhakikisha kila Halmashauri inawajibika kutekeleza miradi ya maendeleo kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na taratibu.

Kwa upande wa miradi ambayo inatekelezwa kwa fedha za mapato ya ndani ya Halmashauri, Kamati imekuwa ikipitia miradi yote iliyotekelezwa kwa kutumia mapato ya ndani kama ilivyoainishwa katika Sheria. changamoto iliyobainika katika eneo hili inatokana na kutokuwepo kwa mwongozo wa namna matumizi ya fedha za miradi ya maendeleo zinavyopaswa kutumika.

Aidha, Ofisi za Sekretarieti za mikoa (RAS) kutokuwa na utaratibu mzuri wa kufuatilia namna fedha hizo zilivyotumika ili kubaini iwapo lengo lililokusudiwa na Serikali limefikwa, kumesababisha baadhi ya Maafisa Masuuli kufanya matumizi ya fedha za miradi kinyume na matarajio.

Mheshimiwa Spika, Sehemu nyingine ambayo imekuwa ikitumia fedha za miradi ya maendeleo zaidi ya kiwango cha kisheria ni fedha za tathimini na ufuatiliaji. Sheria imeweka ukomo wa kiwango cha fedha za tathimini na ufuatiliji kutozidi Asilimia 5 ya

fedha za miradi ya maendeleo. Hata hivyo, baadhi ya Halmashauri zimekuwa zikitumia zaidi ya Asilimia 5 kinyume na Sheria.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri juu ya uzingatiaji wa maelekezo yaliyotolewa na OR – TAMISEMI kwenye barua ya tarehe 3 Januari, 2018 pamoja na Aya ya 83 (iii) na (iv) ya mwongozo wa maandalizi ya Mipango na Bajeti kwa mwaka 2022/2023 wa Novemba, 2021.

2.3.5 Changamoto za Uendeshaji wa Mfuko wa Wanawake, vijana na watu wenye ulemavu

Mheshimiwa Spika, Mwaka 2018 Bunge lilifanya marekebisho ya Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa Sura 290 kwa kuongeza kifungu cha 37A ambacho kimeweka masharti ya utengaji na utoaji wa Mikopo kwa vikundi vya Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu. Aidha, Kanuni za uendeshaji wa mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu umefafanua kwa kina taratibu zote zinazotakiwa kufuatwa na kila Halmashauri.

Mheshimiwa Spika, katika hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa zinazoishia tarehe 30 Juni, 2023, thamani ya mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu ulikuwa ni **Shilingi 245,310,042,163**. Aidha, Kamati ilipokea na kufanya uchambuzi wa mwenendo wa mfuko huo ili kujiridhisha iwapo Sheria na Kanuni za uendeshaji wa mfuko huo zinafuatwa.

Kamati ilipata nafasi ya kusikia maelezo ya wakurugenzi kuhusu uendeshaji wa mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu na kubaini changamoto mbalimbali ambazo zinatakiwa kufanyiwa kazi na Serikali ili kuboresha utoaji wa mikopo hiyo. Changamoto zilizobainika ni kama zifuatazo; -

2.3.5.1 Shilingi Bilioni 7.27 ya mapato ya ndani kutopelekwa katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu

Mheshimiwa Spika, Sheria inazitaka Halmashauri zote kuchangia Asilimia 10 ya mapato yake ya ndani ya kila mwaka kwenye Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye ulemavu. Lengo ni Halmashauri kuweza kutoa mikopo kwa vikundi vilivyosajiliwa vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.

Utoaji wa mikopo katika vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu umelenga katika kuongeza chachu ya ukuaji wa kiuchumi kwa wananchi wa Halmashauri husika. Ili kuhakikisha lengo la uanzishwaji wa mfuko huo linafanikiwa kikamilifu, Kamati imekuwa ikifanya ufuatiliaji wa karibu wa kiasi cha fedha kinachopaswa kupelekwa katika mfuko pamoja na kiasi halisi cha fedha kilichopelekwa.

Mheshimiwa Spika, Kwa hesabu zilizokaguliwa katika mwaka wa fedha 2022/2023, michango ya Halmashauri katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu ilikuwa ni **Shilingi 62,698,754,444**. Hata hivyo, jumla ya Halmashauri 62 sawa na **Asilimia 33.7** ya Halmashauri zote hazikuchangia kikamilifu Asilimia 10 ya mapato yake ya ndani katika mfuko huo. Kushindwa kuchangia kikamilifu katika mfuko kunapunguza fursa ya wananchi wengi kunufaika na mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika, licha ya uwepo wa hoja hii, Kamati inazipongeza baadhi ya Halmashauri ambazo zimekuwa zikipeleka kwa wakati fedha zote za Mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kama Kanuni inavyotaka. Baadhi ya Halmashauri zilizopeleka fedha zote ni pamoja na H/W Kisarawe, H/M Kibaha, H/W Kasulu, H/W Kyela, H/M Mtwara Mikindani, H/W Songea, H/W Tunduru, H/Mji Newala, H/Mji Nanyamba, H/W Masasi, H/W Wanging'ombe, H/W Makete, H/W Singida, H/W Kongwa, H/W Nyang'hwale, H/M Bukoba na H/W Bumbuli.

Licha ya kuwa baadhi ya Halmashauri zimekuwa zikizingatia takwa la Kanuni, zipo baadhi ya Halmshauri ambazo hazikupeleka fedha

hizo kwa wakati. Kamati ilihoji sababu ya baadhi ya Halmashauri kutochangia kikamilifu katika mfuko na kubaini fedha zilizokusanywa zilielekezwa katika matumizi mengineyo ya Halmashauri badala ya kupelekwa katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu. Kamati pia ilibaini baadhi ya Halmashauri kutochangia kikamilifu katika mfuko kwa kipindi cha miaka mitatu mfululizo (2020/2021 hadi 2022/2023) ambapo, kwa Halmashauri 55 zilizohojiwa na Kamati, Jumla ya **Shilingi 2,627,649,131.65** zilikuwa hazijapelekwa katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.

Mfano wa Halmashauri ambazo hazikuweza kuchangia kiasi chote cha fedha katika mfuko ni jedwali namba 11 la Taarifa hii.

Jedwali Na. 11: Halmashauri ambazo hazikuchangia kikamilifu katika Mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kwa miaka mitatu (2020/2021 hadi 2022/2023)

Jina la Halmshauri	Kiasi kilichopaswa kuchangiwa (3yrs)	Kiasi halisi kilichochangiwa (3yrs)	Pungufu (3yrs)
Kigoma/Ujiji MC	718,416,966	369,349,133	349,067,832
Chato DC	544,683,513	269,029,004	275,654,509
Chalinze DC	2,740,434,695	2,556,788,889	183,645,806
Bariadi TC	665,121,071	523,776,599	141,344,472
Chemba DC	410,808,565	286,700,000	124,108,565
Sumbawanga DC	828,176,664	708,944,110	119,233,159

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha wananchi wote wanaostahili kupata mikopo kupitia utaratibu wa Mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu wananufaika na fursa hiyo, Kamati

imeendelea kuisitiza juu ya uzingatiaji wa Sheria katika kuchangia Asilimia 10 ya mapato ya ndani katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.

2.3.5.2 Shilingi Bilioni 38.81 za mikopo kutolewa bila ya kuzingatia uwiano wa 4:4:2

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya utoaji wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu imefafanua mgawanyo wa fedha unaostahili kutolewa kwa makundi yote ambayo ni Asilimia 40 kwa wanawake, Asilimia 40 kwa vijana na Asilimia 20 kwa watu wenye ulemavu.

Licha ya maelekezo ya kina yaliyotolewa katika Kanuni, Halmashauri 94 zilitoa mikopo ya jumla ya **Shilingi Bilioni 38.81** bila ya kuzingatia uwiano sahihi wa 4:4:2 wa utoaji wa mikopo hiyo. Baadhi ya Wakurugenzi wameeleza kuwa, sababu za mikopo hiyo kutotolewa kwa uwiano sawa ni baadhi ya makundi hasa kundi la watu wenye ulemavu kutojitokeza kwa ajili ya uchukuaji wa mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika, changamoto ya utoaji wa mikopo kwa uwiano sahihi itamalizika endapo Halmashauri zote zitaweka msisitizo kwenye utoaji elimu kwa jamii kuhusu umuhimu wa kutumia fursa ya mikopo inayopatikana katika Halmashauri zao.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaamini kuwa, endapo Maafisa Masuuli kwa kushirikiana na Maafisa Maendeleo ya Jamii watatekeleza majukumu yao kikamilifu katika eneo la kupata vikundi vyote kwa mujibu wa mgawanyo wa kisheria. Hatua za makusudi zichukuliwe na Maafisa Masuuli ili kuhakikisha wananchi wote wanapata elimu na kufahamu fursa za kiuchumi zinazopatikana kwa kuchukua mikopo hiyo.

2.3.5.3 Mikopo iliyotolewa kwa vikundi ya Shilingi Bilioni 79.76 kutorejeshwa

Mheshimiwa Spika, mikopo inayotolewa katika vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu inapaswa kurejeshwa kwa wakati ulioainishwa katika mkataba wa makubaliano baina ya Halmashauri na vikundi ili vikundi vingine viweze kunufaika na mikopo hiyo. Katika mwaka wa fedha 2022/2023, Halmashauri zilitoa mikopo ya jumla ya **Shilingi 73,411,018,877**. Hata hivyo, kutokana na ufuatiliji mdogo wa ukusanyaji wa mikopo hiyo, hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2023, Halmashauri zilishindwa kukusanya **Shilingi Bilioni 79.76**.

Kutorejeshwa kwa mikopo ya vikundi kwa wakati kunapunguza kasi ya utoaji wa mikopo hiyo kwa wahitaji hali inayoondoa azma ya Serikali ya kusaidia wananchi. Jitihada za makusudi zinatakiwa kwa Maafisa Maendeleo ya Jamii katika kufanya ufuatiliaji wa mara kwa mara kwa vikundi vilivyopewa mikopo na kuchukua hatua za kisheria kwa vikundi vitakavyokiuka matakwa ya mikataba yao. Kwa Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati, jedwali namba 12 linaonesha Halmashauri ambazo hazijakusanya mikopo hiyo kwa kiasi kikubwa.

Jedwali Na. 12: Halmashauri ambazo hazijakusanya mikopo iliyotolewa katika vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu

s/n	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	Kinondoni MC	6,173,215,764.00
2.	Temeke MC	5,301,079,463.00
3.	Ubungo MC	4,873,474,532.00
4.	Dar es Salaam CC	3,139,588,131.00
5.	Kibaha TC	1,762,824,323.00
6.	Kigamboni MC	1,753,900,490.00

7.	Chalinze DC	1,488,352,540.00
8.	Mkuranga DC	1,404,313,570.00
9.	Tandahimba DC	606,506,942.00
10.	Bukoba MC	577,948,096.00
11.	Wanging'ombe DC	463,734,744.00

Mheshimiwa Spika, Halmashauri kushindwa kukusanya kiasi hicho kikubwa cha fedha, kunapunguza uwezo wa mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kuhudumia wananchi wengi zaidi kama ambavyo Serikali imedhamiria. Aidha katika Halmashauri 55 zilizofika mbele ya Kamati, fedha za mikopo jumla ya **Shilingi 36,581,519,694.00** zilikuwa hazijakusanywa kutoka katika vikundi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto mbalimbali zilizobainika katika uendeshaji wa mfuko huo, Mwezi Aprili, 2023, Serikali ilisitisha shughuli zote za utoaji wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana na ulemavu ili kufanya maboresho ya mfumo wa utoaji wa mikopo hiyo. Aidha, Tarehe 16 Aprili, 2024, wakati akiwasilisha bajeti ya OR – TAMISEMI, Waziri alitangaza mikopo kuanza kutolewa kuanzia mwezi Julai, 2024 ambapo, iliyotarajiwa kutolewa ni Shilingi Bilioni 227.96. Mchanganuo wa fedha hizo ni Bilioni 63.67 marejesho, Bilioni 63.24 fedha zilizokuwa zimetengwa kwa ajili yam waka 2023/2024 na Bilioni 101.05 fedha zilizotengwa kwa ajili yam waka 2023/2024.

Kamati inatambua kuwa fedha hizo hazijaanza kutolewa kwa vikundi kutokana na maboresho yanayofanyika. Hata hivyo, Katika kutaka kujiridhisha juu ya hatua zinazochukuliwa na Serikali katika maboresho ya mfumo huo, Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC), Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa pamoja na Kamati ya Bajeti zilikutana na OR – TAMISEMI kwa ajili ya

kupitishwa katika utaratibu mpya ulioandaliwa wa utoaji wa mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika, baada ya majadiliano ya kina kuhusu mfumo mpya wa utoaji wa mikopo ya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu, Kamati zote tatu ziliona bado kuna changamoto ambazo zinahitaji kuondolewa ili mapungufu yaliopo yasiweze kujirudia. Serikali inatakiwa ikazifanyie kazi changamoto hizo ili kuboresha zaidi utoaji wa mikopo hiyo na wananchi wengi waweze kunufaika kama ambavyo Serikali imedhamiria.

Changamoto zilizobainika ni pamoja na kuruhusu fedha za kundi moja kuweza kukopeshwa na kundi lingine, kutowekwa wazi kwa utaratibu wa utolewaji wa mikopo kwa kutumia mifumo ya benki, uwepo wa sharti la lazima la matumizi ya kitambulisho cha Taifa (NIDA) licha ya changamoto zilizopo za upatikanaji wa vitambulisho hivyo, kutozingatia upatikanaji wa mtandao katika maeneo ya vijijini, kiasi kikubwa cha fedha za ufuatiliaji wa mikopo hiyo kitakachopunguza uwezo wa mfuko kukopesha pamoja na uwepo wa adhabu kutolewa kwa wakopaji pekee. Kutokana na changamoto hizo zilizobainika, Kamati inaishauri Serikali kuondoa changamoto zilizobainishwa na wajumbe pamoja na kuanza na Halmashauri chache za mfano (pilot study) ili kubaini ufanisi wa utoaji wa mikopo hiyo kabla ya kufungua dirisha la utoaji wa mikopo kwa Halmashauri zote Nchini.

2.3.6 Changamoto katika usimamizi wa Mifumo ya Kielektroniki

Mheshimiwa Spika, ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu ya Taasisi mbalimbali, kwa kiasi kikubwa utekelezaji wa shughuli za Serikali umehamishiwa katika mifumo mbalimbali ya kielektroniki. Matumizi ya mifumo hiyo inalenga katika kuziwezesha OR-TAMISEMI, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kutoa taarifa sahihi na kwa wakati ili kuongeza kasi ya uwajibikaji na kutoa huduma haraka kwa wananchi.

Kumekuwa na mifumo kadhaa inayotumika katika Mamlaka zote za Serikali za Mitaa nchini. OR-TAMISEMI wanasimamia jumla ya mifumo **Ishirini na Mbili (22)** inayotumika katika sekta mbalimbali katika Mamlaka za Serikali za Mitaa ambapo, katika sekta ya Elimu, kuna mifumo minne inayotumika ambayo ni pamoja na Mfumo wa sensa ya elimu ngazi ya shule – (Annual School Census - ASC), Mfumo wa usimamizi wa shule na utunzaji wa taarifa zake (School Information System – SIS), Mfumo wa kuwasilisha madai yasiyokuwa ya mshahara kwa watumishi (Madeni MIS) na Mfumo wa uchaguzi na upangaji wa wanafunzi (Selfform & Selection - MIS).

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya Afya kuna mifumo mitatu inayotumika ambayo ni Mfumo wa uratibu na usimamizi wa shughuli za Afya Tanzania (Government of Tanzania Health Operations Management Information System – GoTHOMIS), Mfumo wa bima kwa wote - ngazi ya jamii (Community Health Fund - iCHF-IMIS) na 25. Mfumo wa usafiri wa dharura kwa wajawazito na vichanga (M-MAMA).

Aidha, kuna jumla ya mifumo Saba (7) inayotumika katika eneo la fedha ambayo ni Mfumo wa ukusanyaji wa mapato ya ndani ya Mamlaka za Serikali za Mitaa - TAUSI, Mfumo wa LGRCIS, Mfumo wa uhasibu na utoaji taarifa za fedha katika vituo vya kutolea huduma (Facility Financial Accounting and Reporting System - FFARS), Mfumo wa ukaguzi na ufuatiliaji wa taarifa za fedha (Inspection and Financial Tracking Management Information System - IFT MIS), Mfumo wa uwezesaji wa maombi ya mkopo wa asilimia 10 (Wezesha Portal), Mfumo wa Mipango na Bajeti (Planning and Reporting System – PlanRep) na Mfumo wa Maegesho wa TARURA (TARURA eRevenue MIS – TeRMIS - Parking)

Eneo la ufuatiliaji na tathmini lina mifumo mitatu ambayo ni Mfumo jumuishi wa tathmini na usimamizi (Integrated Monitoring and

Evaluation System - iMES), *Dashboard* na Mfumo wa kuhifadhi taarifa za wadau wa maendeleo na matokeo ya tafiti (WadauPortal). Vile vile, eneo la uongozi (governance) linatumia jumla ya mifumo minne inayojumuisha *Biometric/E-attendance*, GWF, Mfumo wa Mawasiliano ya Umma (Contact Center) na Mfumo wa kuratibu na kuwezesha usajili na kutunza taarifa za maeneo ya utawala ya Mamlaka za Serikali za Mitaa (Administrative Area Registry - AReS). Aidha, kwa upande wa rasilimali watu kuna mfumo mmoja wa ajira.

Pamoja na uwepo wa mifumo hiyo mingi, Kamati imebaini changamoto kadhaa zilizopo katika matumizi ya mifumo hiyo ambazo ni pamoja na kutosomana kwa mifumo hiyo, kukosekana kwa wataalamu wa IT wa kuendesha na kusimamia mifumo hiyo, kutokuwepo kwa mafunzo ya mara kwa mara kwa watumiaji wa mifumo, kukosekana kwa miundombinu muhimu katika baadhi ya maeneo kama umeme na mtandao.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikiboresha utendaji wa mifumo iliyopo hali iliyopelekea changamoto ya kuhamisha matumizi ya mifumo kutoka mfumo mmoja kwenda mwingine katika kipindi cha muda mfupi. Kamati imejulishwa kuwa, kuhamisha matumizi ya mifumo kunatokana na ukweli kwamba, baadhi yao imetengenezwa na kusimamiwa na wazabuni kutoka nje ya nchi (vendors) hali iliyosababisha Serikali kuingia katika gharama kubwa za kulipia mifumo hiyo kila mwezi ikiwa ni pamoja na kuhatarisha usalama wa taarifa zinazowekwa katika mifumo hiyo. Kwa muktadha huo, kwa sasa Serikali inatumia wataalamu wake wa ndani katika kuunda na kusimamia mifumo mbalimbali.

Kamati inatambua nia njema ya Serikali ya kuimarisha mifumo ya udhibiti wa ndani na kuziba mianya ya upotevu wa fedha za umma. Hata hivyo, kuhamisha matumizi ya mfumo mmoja kwenda mwingine mara kwa mara kuna madhara mbalimbali ikiwa ni pamoja na kupotea kwa fedha zilizotumika kujenga mfumo wa

awali, gharama za kuzimamia mfumo huo na kupotea kwa fedha zilizotumika kufundisha watumiaji wa mfumo huo wa awali.

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha kunakuwa na thamani ya fedha kwa mifumo ambayo imetengenezwa na wataalamu wa ndani, Kamati inaishauri Serikali kuangalia namna bora ya kuboresha mifumo iliyopo kwa kuongeza udhibiti na kuongeza moduli zitakazoimarisha udhibiti badala ya kuachana kabisa na mifumo hiyo na kuingia gharama kubwa za uundaji wa mifumo mingine.

Kwa upande wa Halmashauri zilizojadiliwa na Kamati, Changamoto zilizobainika katika matumizi ya mifumo ya kielektroniki ni Halmashauri nyingi kutofunga mfumo wa GOT – HOMIS katika vituo vyote vya kutolea huduma za afya.

Mheshimiwa Spika, ili kudhibiti mapato, Mwongozo Na. CEB.151/297/02/"N"/61 uliotolewa na OR – TAMISEMI tarehe 17 Oktoba, 2016 ulizitaka Hospitali zote za Wilaya, Vituo vya Afya na Zahanati kufunga na kutumia mfumo wa kielektroniki wa GOT – HOMIS (Government of Tanzania Health Operations Management Information System).

Mfumo huu ulianzishwa kwa ajili ya usimamizi na uendeshaji wa vituo vya kutolea huduma za afya ili iweze kusaidia na kurahisisha shughuli za vituo vya kutolea huduma za afya pamoja na kusimamia uzalishaji na uhifadhi wa taarifa na takwimu za wagonjwa, mapato na dawa.

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha Halmashauri zinakuwa na uwajibikaji na upatikanaji wa taarifa kwa haraka, Kamati imekuwa ikihoji juu ya vituo vyote vya kutolea huduma kufungwa mfumo wa GOT-HOMIS. Hata hivyo, Halmashauri nyingi nchini zimeshindwa kufunga mfumo huo katika vituo vyote vya kutolea huduma za afya kwa kutoa sababu kuwa, mapato ya Halmashauri yamekuwa

hayatoshelezi kufunga mfumo huo katika vituo vyote kwa wakati mmoja.

Kushindwa kufunga mfumo huu kunapunguza mapato ya vituo hivyo, uwajibikaji pamoja na taarifa muhimu kutopatikana kwa haraka. Aidha, Halmashauri zilizobainika kutozingatia matakwa ya kanuni tajwa hapo juu kwa kiasi kikubwa ni Halmashauri ya Wilaya ya Momba ambayo, kati ya **Vituo 45**, ni vituo **vitatu tu** ndivyo vilivyofungwa mfumo wa GOT-HOMIS na **vituo 42** havijafungwa mfumo huo. Vile vile, katika Halmashauri ya Wilaya ya Tunduru, katika ya vituo 58, vituo vilivyofungwa mfumo wa GOT-HOMIS ni **16** pekee na kusaliwa na **vituo 42** ambavyo havijafungwa mfumo huo.

2.3.7 Tathmini ya Uwekezaji wa Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam katika Benki ya kibiashara ya DCB

Mheshimiwa Spika, ili kuchochea ukuaji wa mapato ya ndani, Halmashauri zimekuwa zikifanya uwekezaji katika maeneo ya kimkakati kwa lengo la kuongeza kasi ya ukuaji wa Uchumi, kuboresha utoaji wa huduma na kusaidia maendeleo ya jamii. Katika kutekeleza hilo, mwaka 2001, Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam zilikubaliana kuanzisha Benki ya Jamii ya Dar es Salaam ambayo ilianza kazi zake mwaka 2002.

Halmashauri zilizohusika na uanzishwaji wa benki hiyo ni pamoja na Halmashauri ya Jiji Dar es Salaam, Halmashauri ya Manispaa ya Ilala, Halmashauri ya Manispaa ya Kinondoni, Halmashauri ya Manispaa ya Temeke, Halmashauri ya Manispaa ya Kigamboni, na Halmashauri ya Manispaa ya Ubungo ambazo kwa ujumla wake ziliwekeza jumla ya **Shilingi Bilioni 26.89** katika hisa **31,923,990**.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam ni sehemu tu ya wanahisa wa benki hiyo. Mchanganuo wa umiliki wa Hisa katika benki ya DCB unaonekana katika jedwali namba 13 hapa chini

Jedwali Na. 13: Mchanganuo wa umiliki wa Hisa katika Benki ya DCB

s/n	Jina la Mwanahisa	Idadi ya Hisa	Umiliki kwa %
1.	Umoja Unit Trust Scheme	13,529,856	14.43%
2.	Dar es Salaam City Council	10,228,320	10.47%
3.	Ilala Municipal Council	7,866,859	8.06%
4.	UTT – Asset Management & Investor’s Services Plc	7,028,838	7.20%
5.	National Health Insurance Fund	6,000,000	6.14%
6.	Kinondoni Municipal Council	5,625,019	5.76%
7.	Temeke Municipal Council	3,422,252	3.50%
8.	Ubungo Municipal Council	2,877,367	2.95%
9.	Kigamboni Municipal Council	2,281,502	2.34%
10.	Regular Income Unit Trust Scheme	1,588,497	1.63%
11.	Children’s Career Plan Unit Trust Scheme	402,847	0.41%
12.	UTT – Projects & Infrastructure Development Plc	100,000	0.10%

13.	Others	36,134,115	37.00%
TOTAL		97,646,913	100%

Mheshimiwa Spika, Kulingana na jedwali hapo juu, Halmashauri za Dar es Salaam kwa pamoja zinamiliki **Asilimia 33** ya mtaji wote wa Benki hiyo ambapo, Pamoja na Mashirika mengine, Serikali ina umiliki wa ujumla kwa **Asilimia 63** ya mtaji wote. Hii ina maana kwamba, Serikali kupitia vyombo na mamlaka zake ina udhibiti wa maslahi katika uendeshaji wa benki hiyo kwa kuwa, vyombo hivyo vinamilikiwa na Serikali Kupitia Msajili wa Hazina.

Kwa muktadha huo, DCB inamilikiwa na Serikali kupitia Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam, UTT na NHIF. Hata hivyo, Benki hii hapo awali ilianzishwa kama benki binafsi iliyosajiliwa chini ya Sheria ya Makampuni na kwa hivyo, hakuna Sheria ya Bunge ya kuanzishwa kwake.

Mheshimiwa Spika, kwa sababu hiyo, benki hii haimo kwenye orodha ya Mashirika yanayosimamiwa na Msajili wa Hazina na hivyo, haijawahi kuwasilisha Taarifa zake za fedha kwa CAG kwa ajili ya ukaguzi kwa mujibu wa Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 pamoja na Kifungu cha 9(a) iii & iv cha Sheria ya Ukaguzi wa Umma namba 11 ya mwaka 2008. Huu ni ukiukwaji wa Kifungu cha 30(b) na (e) cha Sheria ya Ukaguzi wa Umma ya mwaka 2008 ambacho, kinazitaka Taasisi zote ambazo Serikali imewekeza fedha zake na zile ambazo Serikali ndio mwanahisa mkubwa kuwasilisha hesabu kwa ajili ya ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kukutana na uongozi wa DCB pamoja na wakurugenzi wote wa Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam ili kufahamu juu ya nafasi ya Serikali katika uendeshaji wa benki hiyo na sababu ya hesabu za benki hiyo kutokaguliwa na CAG. Hata hivyo, Uongozi wa Benki hii ulieleza Kamati kuwa, Serikali

haina umiliki mkubwa wa Hisa kwakuwa, Hisa za UTT zinatokana na uwekezaji wa mwananchi mmoja mmoja hivyo si mali ya Serikali.

Hoja iliyotolewa na DCB haina mashiko kwakuwa, UTT ipo chini ya Msajili wa Hazina na hesabu zake zinakaguliwa na CAG. Kwa muktadha huo, hata benki ya DCB inapaswa kuwa chini ya Msajili wa Hazina.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa, uwekezaji uliofanywa na Halmashauri hizo katika Benki ya DCB kiujumla hauna tija na kuzisababishia hasara Halmashauri zilizowekeza (H/Jiji Dar es Salaam, H/M Temeke, H/M Kinondoni, H/M Kigamboni na H/M Ubungo) kwakuwa, tangu kuanzishwa kwa benki hiyo, Halmashauri zote hazijawahi kupata gawio. Vile vile, thamani ya hisa za DCB imeendelea kushuka kwa **Shilingi 50** kutoka **Shilingi 190** hadi **Shilingi 140** ambapo, wakati wa uanzishwaji wa benki hiyo, hisa moja ilikuwa ni **Shilingi 1000**.

Kuendelea kupungua kwa thamani ya hisa, kunasababisha Halmashauri kuendelea kupata hasara ambapo hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2023, H/M Temeke ilipata hasara ya **Shilingi 2,943,136,720.00**, H/M Kinondoni ilipata hasara ya **Shilingi 3,431,261,840.00**, H/Jiji Dar es Salaam ilipata hasara ya **Shilingi 6,249,188,940.00**, H/M Kigamboni ilipata hasara ya **Shilingi 1,962,091,720.00** na H/M Ubungo ilipata hasara ya **Shilingi 2,150,007,740.00**.

Mheshimiwa Spika, Serikali iangalie namna bora ya uendeshaji wa DCB ili Halmashauri hizo zisiendeleo kupata hasara kwa kuwa, uwekezaji uliopo sasa hauna tija kwa wanahisa na ni upotevu wa fedha za umma.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Melezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2023, Kamati ina maoni na mapendekezo kama ifuatavyo: -

3.2 Maoni

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa jicho la Bunge katika kuisimamia Serikali katika matumizi ya fedha za umma katika eneo la Mamlaka za Serikali za Mitaa ni Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa, Kamati ina maoni ya jumla yafuatayo: -

Mheshimiwa Spika, baadhi ya Halmashauri zimekosa ufanisi katika ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa kushindwa kuandaa mikakati madhubuti ya ubunifu wa vyanzo vipya vya mapato vyenye uhakika na kutegemea ruzuku ya Serikali Kuu kwa kiasi kikubwa. Changamoto hiyo pia imesababisha Halmashauri nyingi kushindwa kufikia malengo ya ukusanyaji wa mapato.

Mheshimiwa Spika, Katika eneo hili la mapato, Kamati ina maoni ya jumla kuwa, Halmashauri zote nchini ziangalie fursa za biashara zinazopatikana katika maeneo yao ya usimamizi, kuhuisha kanzi data za wafanyabiashara waliopo katika maeneo yao, kufahamu kiasi halisi cha mauzo ghafi ya wafanyabiashara na kuziba mianya ya upotevu wa fedha za umma ili Halmashauri zote ziweze kujiendesha na kupunguza utegemezi wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, katika eneo la uzingatiaji wa Sheria, Kanuni na miongozo mbalimbali ya Serikali, Kamati ina maoni kuwa,

Halmashauri zote zitekeleze majukumu yake kwa mujibu wa Sheria na Kanuni kama utengaji wa mapato ya ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo, upelekaji wa fedha katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu na ulipaji wa madeni ya watumishi na wazabuni ili wananchi waweze kunufaika na uwepo wa Halmashauri hizo na lengo la utungwaji wa Sheria na Kanuni hizo liweze kufikiwa.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua juhudi zinazoendelea kuchukuliwa na Serikali katika kuhakikisha mapendekezo ya Kamati yanafanyiwa kazi kikamilifu. Jambo hilo limedhihirika wakati wa uchambuzi hesabu za Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati ambapo, hoja nyingi zimekuwa zikipungua.

Mheshimiwa Spika, utoaji wa mapendekezo ya Kamati umezingatia hoja iliyopo, athari ya hoja hiyo pamoja na hatua zinazopaswa kuchukuliwa na Serikali ili kuondoa hoja hizo. Ili kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo ya CAG, Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kuhakikisha inakamilisha utekelezaji wa Maazimio yote yaliyotolewa na Bunge tarehe 02 Novemba, 2023.

Kwa muktadha wa uchambuzi wa Taarifa ya CAG kwa hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2023, Mapendekezo ya Kamati ni kama ifuatavyo:-

3.3.1 Kukosekana kwa mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa Mapato ya ndani

KWA KUWA, kwa kiasi kikubwa uendeshaji wa shughuli za Halmashauri zimekuwa zikitegemea ruzuku ya Serikali hali iliyosababishwa na kukosekana kwa mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa mapato ya ndani;

NA KWA KUWA, hali hiyo imesababisha baadhi ya Halmashauri kushindwa kufikia malengo ya ukusanyaji wa mapato ya ndani, upotevu wa fedha za Umma na kuongeza mzigo kwa Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali ihakikishe kuwa, mapato ya **Shilingi 61,151,832,760** yanayotokana na vyanzo muhimu yanakusanywa na Halmashauri zinazohusika;
- b) Serikali ihakikishe Halmashauri zote zinahuisha kanzi data ya walipa kodi ili kupata taarifa sahihi na idadi kamili ya wafanyabiashara wanaostahili kulipa ushuru wa huduma na kuwasilisha kwa CAG kabla ya tarehe 30 Machi, 2025;
- c) Serikali ihakikishe Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) inakuwa na takwimu sahihi za mauzo ghafi ili Halmashauri ziweze kukusanya kiwango sahihi cha ushuru wa huduma;
- d) Serikali ihakikishe Halmashauri zinakusanya kiasi cha **Shilingi Bilioni 5.65** kutoka kwa mawakala wa ukusanyaji mapato;
- e) Serikali ihakikishe Halmashauri zote zinafanya usuluhishi wa madai yote katika mfumo wa LGRCIS yenye jumla ya **Shilingi Bilioni 45.02** ili kujua wadaiwa halali wa Halmashauri na wadaiwa wasio halali ili waweze kuondolewa katika mfumo kabla ya tarehe 30 Machi, 2025; na
- f) OR – TAMISEMI kwa kushirikiana na Ofisi za RAS katika mikoa yote zifuatilie na kubainisha mashauri yote yaliyopo TAKUKURU yanayohusishwa na fedha zilizokusanywa kwa kutumia mashine za POS ambazo hazikuwasilishwa benki na kuhakikisha kiasi cha **Shilingi Bilioni 6.17** kilichokusanywa kwa POS kinawasilishwa benki kabla ya tarehe 30 Juni, 2025.

3.3.2 Usimamizi Usioridhisha katika Matumizi ya Fedha za Umma pamoja na Akaunti ya Amana

KWA KUWA, kumebainika kuwepo kwa ukiukwaji Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali katika matumizi ya fedha za umma kama Sheria ya Utozaji wa Kodi, Sura ya 438, Kanuni za Fedha za Umma za mwaka 2001 pamoja na Mwongozo wa uhasibu wa mamlaka za serikali za mitaa wa mwaka 2019;

NA KWA KUWA, ukiukwaji wa Sheria, Kanuni na Miongozo hiyo kumesababisha matumizi yasiyofaa ya fedha za Mamlaka za Serikali za Mitaa na upotevu wa fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali ihakikishe Halmashauri zote hazifanyi Malipo yasiyo na stakabadhi za kielektroniki kama ilivyoelezwa katika Kifungu cha 36 (1) cha Sheria ya Utozaji wa Kodi, Sura ya 438 [iliyorekebishwa mwaka 2019];
- b) Serikali ihakikishe Halmashauri ambazo zilitumia jumla ya **Shilingi Bilioni 5.16** kwa shughuli ambazo hazikukusudiwa zirejeshe fedha hizo katika Akaunti ya Amana kabla ya tarehe 30 Juni, 2025; na
- c) Serikali ihakikishe Halmashauri ambazo zilitumia **Shilingi Bilioni 1.95** zaidi ya kiasi kilichowekwa katika Akaunti za Amana kurejesha kiasi hicho cha fedha kabla ya tarehe 30 Juni, 2025.

3.3.3 Madeni (Payables) ya Halmashauri kutolipwa kwa wakati

KWA KUWA, kumekuwepo kwa madeni makubwa ya watumishi na wazabuni katika Halmashauri nyingi nchini;

NA KWA KUWA, uwepo wa madeni hayo unapunguza morali na ufanisi katika utendaji kazi wa watumishi katika Halmashauri, kupunguza kasi ya ukuaji wa uchumi hasa kwa wazabuni wazawa, pamoja na kuziweka Halmashauri katika hatari ya kufunguliwa kesi

za madai na ulipaji wa riba unaotokana na ucheleweshaji wa malipo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali (Wizara ya Fedha) ilipe madeni yote ya watumishi na wazabuni yaliyohojiwa na CAG kwa hesabu zinazoishia tarehe 30 Juni, 2023; na
- b) Serikali ihakikishe Halmashauri 47 ambazo zinadaiwa kiasi cha **Shilingi Bilioni 21.85** kinachotokana na mikopo ya programu ya Kupanga, Kupima na Kurasimisha (KKK) zinarejesha fedha hizo Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.

3.3.4 Tathmini ya Rasilimali watu na Mishahara

KWA KUWA, Ripoti ya CAG imebainisha changamoto zinazowakuta watumishi katika utendaji wao wa kila siku ikiwa ni pamoja na kutolipwa malimbikizo ya mishahara na kutohibitishwa katika nafasi walizonazo kwa muda mrefu;

NA KWA KUWA, kuchelewa kulipwa kwa malimbikizo ya mishahara ni kinyume na Mwongozo wa Kanuni za Utumishi wa Umma ya mwaka 2009;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali ilipe malimbikizo ya mishahara ya watumishi yenye jumla ya **Shilingi 11,420,214,782**;
- b) Serikali iwasilishe katika Taasisi za PSSSF, NHIF, Mfuko wa Hifadhi ya Jamii, Mfuko wa fidia kwa wafanyakazi na Taasisi nyinginezo jumla ya madeni ya **Shilingi 4,013,832,820**. Vile vile, Serikali iangalie upya utaratibu unaotumiwa na mfuko wa PSSSF katika kutoza adhabu za ucheleweshaji pamoja na kufuata taratibu za kisheria ili kushughulikia hoja ya **Shilingi 32,075,513,149.00** inayotokana na faini/adhabu ya kutowasilisha michango kwa wakati; na

c) Serikali ihakikishe Halmashauri zote zina wakuu wa Idara, vitengo na Divisheni wenye sifa na vigezo vinavyotakiwa kisheria ili waweze kuwa na mamlaka kamili katika nafasi zao.

3.3.5 Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na mapungufu katika usimamizi wa Mikataba

KWA KUWA, kumekuwepo na changamoto katika utekelezaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 kwa Baadhi ya Halmashauri nchini;

NA KWA KUWA, changamoto hiyo imesababisha kutokuwepo kwa thamani ya fedha katika ununuzi wa umma pamoja na upotevu wa fedha za Umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali ihakikishe Halmashauri zote nchini zinazingatia kikamilifu matakwa ya Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 pamoja na Kanuni zake.

3.3.6 Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo

KWA KUWA, kukosekana kwa usimamizi wa karibu katika Halmashauri nyingi kumesababisha miradi kutokamilika kwa wakati, fedha za mapato ya ndani kutotengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo, fedha za miradi ya maendeleo kutumika kwa matumizi mengine na miradi iliyokamilika kutoanza kutumika;

NA KWA KUWA, uwepo wa changamoto hizo kumesababisha kukosekana kwa tija ya uanzishwaji wa miradi hiyo pamoja na kuwakosesha wananchi manufaa ambayo yangepatikana iwapo miradi hiyo ingetumika kama ilivyokusudiwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

a) Serikali ihakikishe inatenga bajeti ya kutosha ili miradi ambayo haijakamilika yenye thamani ya **Shilingi Bilioni 206.89**

inakamilika ili thamani ya fedha ya miradi hiyo iweze kupatikana;

- b) Serikali iondoe dosari zote zilizobainishwa na CAG kwa miradi ambayo imekamilika lakini haijaanza kutumika ili miradi hiyo ianze kutumika kwa maslahi mapana ya wananchi; na
- c) Serikali ihakikishe Halmashauri zote nchini zinazingatia matakwa ya maelekezo yaliyotolewa na OR – TAMISEMI kwenye barua ya tarehe 3 Januari, 2018 pamoja na Aya ya 83 (iii) na (iv) ya mwongozo wa maandalizi ya Mipango na Bajeti kwa mwaka 2022/2023 wa Novemba, 2021 kuhusu upelekaji wa fedha za mapato ya ndani katika miradi ya maendeleo na kuchukua hatua za kiutendaji kwa watakaokiuka maelekezo ya Serikali.

3.3.7 Changamoto za Uendeshaji wa Mfuko wa Wanawake, vijana na watu wenye ulemavu

KWA KUWA, utaratibu wa uendeshaji wa mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu umekuwa na changamoto mbalimbali hali iliyosababisha kusitishwa kwa utoaji wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu;

NA KWA KUWA, kutoondolewa kwa changamoto hizo kwa haraka kabla ya kufungua dirisha la ukopeshaji wa fedha hizo kutawakosesha wananchi wengi fursa ya kunufaika na mikopo hiyo;

KWA HIYO BASI, Bunge liaazimia kwamba:

- a) Serikali ihakikishe Halmashauri zote ambazo hazikuchangia Asilimia 10 ya mapato yake ya ndani katika mfuko wa

wanawake, vijana na watu wenye ulemavu wanapeleka fedha hizo katika mfuko kabla ya kufikia mwezi Juni, 2026;

- b) Kabla ya kufikia tarehe 30 Juni, 2026, Serikali ihakikishe mikopo iliyotolewa kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu ambayo haijarejeshwa yenye jumla ya **Shilingi Bilioni 79.76** iwe imekusanywa; na
- c) Serikali iendeele kufanya maboresho ya Kanuni mpya za utoaji wa mikopo katika vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu. Vile vile, Serikali ianze kutoa mikopo hiyo kwa Halmashauri chache (pilot study) ili kupima ufanisi wa mchakato huo.

3.3.8 Changamoto katika usimamizi wa Mifumo ya Kielektroniki

KWA KUWA, kumekuwa na matumizi ya mifumo mingi ya kielektroniki katika ngazi ya Halmashauri ambayo utumiaji wake umekuwa na changamoto mbalimbali kama wananchi na wataalamu kukosa elimu ya matumizi sahihi ya mifumo hiyo, mifumo iliyopo kutosomana, kukosekana kwa wataalamu wa IT na kukosekana kwa baadhi ya moduli katika baadhi ya mifumo;

NA KWA KUWA, kutofanyiwa kazi kwa changamoto zilizopo kutaondoa maana ya uanzishwaji wa mifumo hiyo na kusababisha upotevu wa fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali ihakikishe Halmashauri zote nchini zinakuwa na wataalamu wa kutosha wa ICT wenye weledi, kuhakikisha mifumo yote inayotumika katika ngazi ya Halmashauri inasomana na kunakuwa na maboresho ya mara kwa mara ya mifumo ili kuziba mianya ya upotevu wa fedha za umma;

- b) Serikali ihakikishe Halmashauri zinatenga bajeti ya kutosha ili vituo vyote vya kutolea huduma za afya vifungwe mfumo wa GOT-HOMIS; na
- c) Serikali (OR – TAMISEMI) itenge bajeti ya kutosha ya usimamizi wa mifumo ya kielektroniki inayotumika katika Mamlaka za Serikali za Mitaa.

3.3.9 Tathmini ya Uwekezaji wa Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam katika Benki ya kibiashara ya DCB

KWA KUWA, utendaji wa Benki ya Jamii ya Dar es Salaam (DCB) umekuwa ukishuka kila mwaka hadi kusababisha thamani ya hisa moja kufikia **Shilingi 140** kutoka **Shilingi 1000** wakati wa uanzishaji wa benki;

NA KWA KUWA, kuporomoka kwa thamani ya hisa na utendaji usioridhisha wa DCB umesababisha wanahisa zikiwemo Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam ambazo zimewekeza **Shilingi Bilioni 26.89** kupata hasara inayofikia **Shilingi 16,735,686960.00**;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali ihakikishe mabadiliko ya Sheria yanafanyika ili Benki ya Jamii ya Dar es Salaam (DCB) iondoke kutoka benki binafsi na iweze kuwa katika orodha ya Mashirika yanayosimamiwa na Msajili wa Hazina kwakuwa, Serikali kupitia Taasisi zake ina umiliki wa Hisa kwa **Asilimia 63** ya mtaji wote;
- b) Serikali ihakikishe Taarifa za hesabu za Benki ya Jamii ya Dar es Salaam (DCB) ziwe zinawasilishwa kwa CAG kwa ajili ya ukaguzi kwakuwa Serikali ni mwanahisa mkubwa katika benki hiyo; na

c) Serikali ifanye tathmini ya kina juu ya ufanisi na utendaji wa Benki ya Jamii ya Dar es Salaam (DCB) na kuona iwapo kuna tija ya Taasisi zake kuendelea kuwekeza katika benki hii.

3.3.10 Utekelezaji wa mapendekezo yote yaliyotolewa katika taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Serikali za Mitaa

KWA KUWA, bado kuna hoja ambazo zimesababisha utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa na CAG kwa Halmashauri zote nchini kutofanyika kikamilifu;

NA KWA KUWA, kutokamilika kwa utekelezaji wa mapendekeo ya CAG kunaashiria uendeleu wa matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika Halmashauri zote;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali itekeleze kikamilifu mapendekezo yote yaliyotolewa katika Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2023.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Hitimisho

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru wewe binafsi kwa uongozi wako mahiri ambao umeiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake kikamilifu na bila ya vikwazo kwa kutoa maelekezo na miongozo muhimu kwa Kamati.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa kwa kuwa wavumilivu na kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa ufanisi na weledi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo: -

1) Mhe. Halima James Mdee, Mb.	–	Mwenyekiti
2) Mhe. Stanslaus Shing’oma Mabula, Mb.	-	M/Mwenyekiti
3) Mhe. Omari Mohamed Kigua, Mb.	–	Mjumbe
4) Mhe. Conchesta Leonce Rwamlaza, Mb.	–	Mjumbe
5) Mhe. Ester Amos Bulaya, Mb.	–	Mjumbe
6) Mhe. Issa Ally Mchungahela, Mb.	–	Mjumbe
7) Mhe. Jeremiah Mrimi Amsabi, Mb.	–	Mjumbe
8) Mhe. Jesca J. Msambatavangu, Mb.	–	Mjumbe
9) Mhe. Munde Tambwe Abdallah, Mb.	–	Mjumbe
10) Mhe. Lemburis Saputu Mollel, Mb.	–	Mjumbe
11) Mhe. Daimu Iddi Mpakate, Mb.	–	Mjumbe
12) Mhe. Ally Juma Makoa, Mb.	–	Mjumbe
13) Mhe. Hawa Mchafu Chakoma, Mb.	–	Mjumbe
14) Mhe. Michael C. Mwakamo, Mb.	–	Mjumbe
15) Mhe. Amina Iddi Mabrouk, Mb.	–	Mjumbe

- 16) Mhe. Idrissa Juma Abdul-Hafar, Mb. – Mjumbe
17) Mhe. Abdul Yusuf Maalim, Mb. – Mjumbe
18) Mhe. Mussa Omar Salim, Mb. - Mjumbe
19) Mhe. Dkt. Hamisi Andrea Kigwangala, Mb. -Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndg. Baraka I. Leonard kwa ushauri wake kwa Kamati pamoja na wasaidizi wake wote kwa kuratibu shughuli za Kamati na kufanikisha kusomwa kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, mwisho japo siyo kwa umuhimu, Kamati inatambua na kuthamini ushirikiano mkubwa ilioupata kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) na kwa namna ya kipekee kwa Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG), Ndugu Charles Kichere. Aidha, napenda kuishukuru OR – TAMISEMI pamoja na Wizara ya Fedha kwa ushirikiano walioutoa katika Kamati kwa kutoa ufafanuzi kila ilipohitajika kufanya hivyo.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja

Halima James Mdee, Mb.

**MWENYEKITI KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA (LAAC)**

29 Oktoba, 2024

**VIAMBATISHO VYA TAARIFA YA KAMATI YA
HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA**

A. KIAMBATISHO NA. 1: Mwenendo wa Hati za ukaguzi zilizotolewa kwa kipindi cha miaka miwili 2021/2022 na 2022/2023

Na	Jina La Halmashauri	Aina ya Hati 2021/2022	Aina ya Hati 2022/2023
1.	H/ Jiji Arusha	Yenye Shaka	Inayoridhisha
2.	H/W Arusha	Inayoridhisha	Inayoridhisha
3.	H/W Babati	Inayoridhisha	Inayoridhisha
4.	H/ Mji Babati	Yenye Shaka	Inayoridhisha
5.	H/W Bagamoyo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
6.	H/W Bahi	Yenye Shaka	Inayoridhisha
7.	H/W Bariadi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
8.	H/Mji Bariadi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
9.	W/W Biharamulo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
10.	H/W Buchosa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
11.	H/W Buhigwe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
12.	H/W Bukoba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
13.	H/M Bukoba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
14.	H/W Bukombe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
15.	H/W Bumbuli	Inayoridhisha	Inayoridhisha

16.	H/W Bunda	Inayoridhisha	Inayoridhisha
17.	H/Mji Bunda	Inayoridhisha	Inayoridhisha
18.	H/W Busega	Inayoridhisha	Inayoridhisha
19.	H/W Busokelo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
20.	H/W Butiama	Inayoridhisha	Inayoridhisha
21.	H/W Chalinze	Inayoridhisha	Inayoridhisha
22.	H/W Chamwino	Inayoridhisha	Inayoridhisha
23.	H/W Chato	Inayoridhisha	Inayoridhisha
24.	H/W Chemba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
25.	H/Chunya	Inayoridhisha	Inayoridhisha
26.	H/Jiji Dar Es Salaam	Inayoridhisha	Inayoridhisha
27.	H/Jiji Dodoma	Inayoridhisha	Inayoridhisha
28.	H/W Gairo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
29.	H/W Geita	Yenye Shaka	Inayoridhisha
30.	H/Mji Geita	Yenye Shaka	Inayoridhisha
31.	H/W Hai	Inayoridhisha	Inayoridhisha
32.	H/W Hanang'	Inayoridhisha	Inayoridhisha
33.	H/W Handeni	Inayoridhisha	Inayoridhisha
34.	H/Mji Handeni	Inayoridhisha	Inayoridhisha
35.	H/Mji Ifakara	Inayoridhisha	Inayoridhisha

36.	H/W Igunga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
37.	H/W Ikungi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
38.	H/W Ileje	Inayoridhisha	Inayoridhisha
39.	H/M Ilemela	Inayoridhisha	Inayoridhisha
40.	H/W Iramba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
41.	H/W Iringa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
42.	H/M Iringa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
43.	H/W Itigi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
44.	H/W Itilima	Inayoridhisha	Inayoridhisha
45.	H/M Kahama	Inayoridhisha	Inayoridhisha
46.	H/W Kakonko	Inayoridhisha	Inayoridhisha
47.	H/W Kalambo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
48.	H/W Kaliua	Inayoridhisha	Inayoridhisha
49.	H/W Karagwe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
50.	H/W Karatu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
51.	H/W Kasulu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
52.	H/Mji Kasulu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
53.	H/W Kibaha	Inayoridhisha	Inayoridhisha
54.	H/Mji Kibaha	Inayoridhisha	Inayoridhisha
55.	H/W Kibiti	Inayoridhisha	Inayoridhisha

56.	H/W Kibondo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
57.	H/M Kigamboni	Inayoridhisha	Inayoridhisha
58.	H/W Kigoma	Inayoridhisha	Inayoridhisha
59.	H/M Kigoma/Ujiji	Inayoridhisha	Inayoridhisha
60.	H/W Kilindi	Yenye Shaka	Yenye Shaka
61.	H/W Kilolo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
62.	H/W Kilosa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
63.	H/W Kilwa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
64.	H/M Kinondoni	Inayoridhisha	Inayoridhisha
65.	H/W Kisarawe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
66.	H/W Kishapu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
67.	H/W Kiteto	Inayoridhisha	Inayoridhisha
68.	H/W Kondoa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
69.	H/Mji Kondoa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
70.	H/W Kongwa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
71.	H/W Korogwe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
72.	H/Mji Korogwe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
73.	H/W Kwimba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
74.	H/W Kyela	Inayoridhisha	Inayoridhisha
75.	H/W Kyerwa	Inayoridhisha	Inayoridhisha

76.	H/M Lindi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
77.	H/W Liwale	Inayoridhisha	Inayoridhisha
78.	H/W Longido	Inayoridhisha	Inayoridhisha
79.	H/W Ludewa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
80.	H/W Lushoto	Inayoridhisha	Inayoridhisha
81.	H/W Madaba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
82.	H/W Mafia	Inayoridhisha	Inayoridhisha
83.	H/Mji Mafinga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
84.	H/W Magu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
85.	H/Mji Makambako	Inayoridhisha	Inayoridhisha
86.	H/W Makete	Inayoridhisha	Inayoridhisha
87.	H/W Malinyi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
88.	H/W Manyoni	Inayoridhisha	Inayoridhisha
89.	H/W Masasi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
90.	H/Mji Masasi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
91.	H/W Maswa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
92.	H/W Mbarali	Inayoridhisha	Inayoridhisha
93.	H/Jiji Mbeya	Inayoridhisha	Inayoridhisha
94.	H/W Mbeya	Inayoridhisha	Inayoridhisha
95.	H/W Mbinga	Inayoridhisha	Inayoridhisha

96.	H/Mji Mbinga	Yenye Shaka	Inayoridhisha
97.	H/W Mbogwe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
98.	H/W Mbozi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
99.	H/W Mbulu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
100.	H/Mji Mbulu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
101.	H/W Meatu	Inayoridhisha	Inayoridhisha
102.	H/W Meru	Inayoridhisha	Inayoridhisha
103.	H/W Missenyi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
104.	H/W Misungwi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
105.	H/W Mkalama	Inayoridhisha	Inayoridhisha
106.	H/W Mkinga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
107.	H/W Mkuranga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
108.	H/W Mlele	Inayoridhisha	Inayoridhisha
109.	H/W Mlimba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
110.	H/W Momba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
111.	H/W Monduli	Inayoridhisha	Inayoridhisha
112.	H/W Morogoro	Inayoridhisha	Inayoridhisha
113.	H/M Morogoro	Inayoridhisha	Inayoridhisha
114.	H/W Moshi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
115.	H/M Moshi	Inayoridhisha	Inayoridhisha

116.	H/W Mpanda	Inayoridhisha	Inayoridhisha
117.	H/M Mpanda	Inayoridhisha	Inayoridhisha
118.	H/W Mpimbwe	Inayoridhisha	Yenye Shaka
119.	H/W Mpwapwa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
120.	H/W Msalala	Inayoridhisha	Inayoridhisha
121.	H/W Mtama	Inayoridhisha	Inayoridhisha
122.	H/W Mtwara	Inayoridhisha	Inayoridhisha
123.	H/M Mtwara	Inayoridhisha	Inayoridhisha
124.	H/W Mufindi	Inayoridhisha	Inayoridhisha
125.	H/W Muheza	Inayoridhisha	Inayoridhisha
126.	H/W Muleba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
127.	H/W Musoma	Yenye Shaka	Inayoridhisha
128.	H/M Musoma	Inayoridhisha	Inayoridhisha
129.	H/W Mvomero	Inayoridhisha	Inayoridhisha
130.	H/W Mwanga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
131.	H/Jiji Mwanza	Inayoridhisha	Inayoridhisha
132.	H/W Nachingwea	Inayoridhisha	Inayoridhisha
133.	H/W Namtumbo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
134.	H/Mji Nanyamba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
135.	H/W Nanyumbu	Inayoridhisha	Inayoridhisha

136.	H/W Newala	Inayoridhisha	Inayoridhisha
137.	H/Mji Newala	Inayoridhisha	Inayoridhisha
138.	H/W Ngara	Inayoridhisha	Inayoridhisha
139.	H/W Ngorongoro	Inayoridhisha	Inayoridhisha
140.	H/W Njombe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
141.	H/Mji Njimbe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
142.	H/W Nkasi	Yenye Shaka	Inayoridhisha
143.	H/W Nsimbo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
144.	H/W Nyanghw'ale	Inayoridhisha	Inayoridhisha
145.	H/W Nyasa	Yenye Shaka	Inayoridhisha
146.	H/W Nzega	Inayoridhisha	Inayoridhisha
147.	H/Mji Nzega	Inayoridhisha	Inayoridhisha
148.	H/W Pangani	Inayoridhisha	Inayoridhisha
149.	H/W Rombo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
150.	H/W Rorya	Inayoridhisha	Inayoridhisha
151.	H/W Ruangwa	Inayoridhisha	Inayoridhisha
152.	H/W Rufiji	Inayoridhisha	Inayoridhisha
153.	H/W Rungwe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
154.	H/W Same	Inayoridhisha	Inayoridhisha
155.	H/W Sengerema	Inayoridhisha	Inayoridhisha

156.	H/W Serengeti	Inayoridhisha	Yenye Shaka
157.	H/W Shinyanga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
158.	H/M Shinyanga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
159.	H/W Siha	Inayoridhisha	Inayoridhisha
160.	H/W Sikonge	Inayoridhisha	Inayoridhisha
161.	H/W Simanjiro	Yenye Shaka	Inayoridhisha
162.	H/W Singida	Inayoridhisha	Inayoridhisha
163.	H/M Singida	Inayoridhisha	Inayoridhisha
164.	H/W Songea	Inayoridhisha	Inayoridhisha
165.	H/M Songea	Inayoridhisha	Inayoridhisha
166.	H/W Songwe	Yenye Shaka	Inayoridhisha
167.	H/W Sumbawanga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
168.	H/M Sumbawanga	Yenye Shaka	Inayoridhisha
169.	H/M Tabora	Inayoridhisha	Inayoridhisha
170.	H/W Tandahimba	Inayoridhisha	Inayoridhisha
171.	H/Jiji Tanga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
172.	H/W Tarime	Inayoridhisha	Inayoridhisha
173.	H/Mji Tarime	Inayoridhisha	Inayoridhisha
174.	H/M Temeke	Inayoridhisha	Inayoridhisha
175.	H/Mji Tunduma	Inayoridhisha	Inayoridhisha

176.	H/W Tunduru	Inayoridhisha	Inayoridhisha
177.	H/M Ubungo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
178.	H/W Ukerewe	Inayoridhisha	Inayoridhisha
179.	H/W Ulanga	Inayoridhisha	Inayoridhisha
180.	H/W Urambo	Inayoridhisha	Inayoridhisha
181.	H/W Ushetu	Mbaya	Inayoridhisha
182.	H/W Uvinza	Inayoridhisha	Inayoridhisha
183.	H/W Uyui	Inayoridhisha	Inayoridhisha
184.	H/W Wanging'ombe	Inayoridhisha	Inayoridhisha

Chanzo: Uk: 249-255 wa Ripoti Kuu ya Ukaguzi wa Serikali za Mitaa Mwaka 2022-23

**B. KIAMBATISHO NA. 2: RUZUKU YA SERIKALI (MISHAHARA NA OC)
ILYOPOKELEWA NA HALMASHAURI NA KIASI KILICHOKUSANYWA NA
HALMASHAURI KWA MWAKA WA FEDHA 2022/23**

HALMASHAURI	FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO	MISHAHARA	OC	MAPATO YA NDANI
KIBAHA TC	8,363,950,673.00	29,639,898,390.00	826,864,248.00	5,348,105,759.00
KISARAWA DC	7,943,373,287.00	22,953,335,000.00	1,294,943,000.00	3,296,602,657.00
KIBONDO DC	13,644,614,259.00	16,809,210,100.00	560,087,000.00	2,903,884,879.00
KIGOMA UJIJI	9,653,294,923.00	21,274,424,061.00	872,587,200.00	2,812,960,519.00
KASULU DC	11,805,294,350.00	14,038,501,550.00	2,390,080,000.00	2,727,317,524.00
KYELA DC	11,680,773,171.00	26,779,371,650.00	1,833,070,500.00	4,787,066,393.00

CHALINZE DC	11,339,795,894.00	24,257,886,452.95	694,579,000.00	13,963,132,592.00
MTWARA DC	9,252,750,252.00	12,820,715,638.00	708,605,000.00	3,881,334,050.00
MTWARA MIKINDANI MC	7,417,959,496.00	15,048,337,905.00	743,824,398.00	3,864,829,378.00
TANDAHIMBA DC	8,482,886,802.00	20,793,463,673.00	953,398,620.00	3,850,286,328.00
SONGEA DC	7,574,966,000.00	17,930,882,640.73	739,612,051.00	2,314,118,285.00
TUNDURU DC	17,319,294,768.00	23,732,195,900.00	1,211,412,231.00	4,566,667,042.00
NEWALA TC	4,777,683,334.00	9,927,410,815.00	1,440,125,000.00	2,201,985,493.00
NANYAMBA TC	5,757,434,445.00	10,018,759,628.00	428,108,417.00	1,697,773,094.00
MASASI DC	16,914,364,494.00	20,944,979,142.00	890,571,417.00	3,975,563,622.00
KILOLO DC	12,092,498,578.00	27,205,697,889.00	919,660,211.00	4,183,436,710.00
IRINGA DC	17,105,654,192.00	36,660,206,400.00	1,026,583,379.00	3,942,625,467.00
MKURANGA DC	13,216,492,290.00	32,219,611,600.00	1,044,878,000.00	10,526,301,517.00
WANGING'OMBE DC	13,322,367,003.00	23,543,862,476.00	1,129,935,433.62	4,369,674,521.00
CHUNYA DC	9,906,453,344.00	14,204,571,920.00	793,547,000	5,998,328,458.00
BUSOKELO DC	7,873,164,154.00	13,698,511,120.00	680,531,000.00	1,726,392,041.00
ITILIMA DC	10,375,787,931.00	18,322,029,346.00	1,301,082,778.00	1,675,241,776.00
MAKETE DC	13,521,705,889.00	18,930,263,534.84	1,019,371,580.00	3,796,463,811.00
BARIADI TC	10,768,407,979.00	17,372,725,131.00	518,280,000.00	3,061,212,594.00
SINGIDA DC	14,474,925,109.00	18,334,907,140.00	840,595,000.00	1,522,554,000.00
SINGIDA MC	8,118,604,734.00	19,324,090,105.00	1,272,924,000.00	5,016,062,188.00
MOMBA DC	12,092,210,988.00	13,268,060,600.00	865,953,000.00	2,825,028,607.00
MPWAPWA DC				

	15,208,928,741.66	23,484,148,648.92	1,105,654,000.00	2,706,823,157.00
KONGWA DC	15,254,206,336.00	24,261,264,230.00	1,128,194,232.00	4,027,822,397.00
CHEMBA DC	10,643,443,066.00	16,098,448,721.00	851,970,083.00	1,780,066,463.00
CHATO DC	14,869,885,321.00	31,386,352,082.00	1,113,785,247.00	4,083,953,179.00
NYANG'HWALE DC	7,206,054,689.00	13,633,225,220.00	1,277,625,000.00	3,000,745,288.00
KALAMBO DC	9,309,548,047.00	17,215,121,500.00	933,359,317.13	1,516,756,714.00
SUMBAWANGA DC	14,176,939,169.00	22,828,570,470.00	996,956,637.00	3,530,794,024.00
SHINYANGA DC	12,545,260,920.00	23,538,938,836.00	923,071,000.00	2,763,660,301.00
MSALALA DC	10,607,710,604.00	19,592,247,558.00	755,816,000.00	7,354,111,612.00
BUKOBA MC	8,381,234,504.00	17,161,185,920.00	745,143,285.00	3,346,682,948.00
BIHARAMULO DC	11,052,352,395.00	23,644,181,100.00	1,012,325,500.00	2,267,211,793.00
LUSHOTO DC	7,968,311,800.00	31,707,554,404.00	1,640,778,500.00	2,375,667,024.00
HANDENI DC	11,520,114,316.00	23,688,582,879.00	854,785,000.00	2,057,819,165.00
BUMBULI DC	6,847,154,946.00	13,468,732,950.00	742,976,874.00	974,140,788.00
ARUSHA DC	12,079,196,197.52	41,807,494,925.00	1,030,787,996.00	4,821,018,395.00
KARATU DC	10,664,465,501.00	26,598,148,361.00	949,592,591.00	4,470,799,260.00
LONGIDO DC	14,210,745,446.00	12,380,656,690.00	542,545,175.00	358,504,041.00
MONDULI DC	15,243,186,474.00	19,702,200,552.00	667,709,185.00	2,404,600,104.00
BUCHOSA DC	11,546,386,916.00	17,565,259,115.00	1,085,032,661.00	2,729,471,077.00
MAGU DC	19,281,471,808.00	33,511,519,217.00	1,116,439,550.00	3,833,719,338.00

KINONDONI MC	12,253,220,428.00	55,636,489,139.00	1,135,134,192.00	55,469,499,805.00
TEMEKE MC	28,295,640,376.00	78,076,145,101.00	13,565,299,990.00	43,901,692,824.00
UBUNGO MC	13,549,059,581.00	61,682,237,378.00	1,313,583,759.00	30,850,692,622.00
KIGAMBONI MC	7,617,666,845.00	25,564,763,180.00	2,637,793,144.00	12,818,499,181.00
DAR ES SALAAM CC	12,810,820,383.00	114,909,078,680.00	11,403,855,423.00	81,971,696,332.00
HAI DC	8,274,001,338.28	27,905,906,680.00	873,851,000.00	3,292,668,736.66
SIHA DC	11,836,452,387.00	13,242,151,971.00	693,982,034.00	1,832,876,422.00
SAME DC	11,368,995,173.00	31,036,973,462.00	1,174,428,000.00	3,039,472,903.00